bolig og planstyrelsen

RAMBØLL

Juni 2022

Perimeterstien

Ide- & erfaringskatalog
Metode for sammenkobling af by, land og natur

Indvielse af Saltumstien, 23. juni 2021 - her omkring Nols Sø

En sti rundt om landsbyen

"Det er så fantastisk, det er som et lille eventyr, der nu endelig har foldet sig ud. Jeg tænker, der kommer til at folde sig mange flere eventyr ud, i takt med at flere går på stierne og får masser af gode oplevelser"

Jane, styregruppemedlem, 23. juni 2021.

Den 23. juni 2021 indviede Saltum by og omegn deres perimetersti antrådt af en "menneskeslange" på 150 mennesker. Med udspring fra Saltum Skole direkte fra byen, forbi Nols Hytten og plejecenterets nye stenmelssti, forbi en række sitkagraner og rundt om Nols Sø igennem afgræsningsarealer, over å, igennem skov, langs mark, over våd natur, den nye villaudstykning og ind i byen ved hoveddestinationen ved Egnssamlingen. Her var der taler, sang, forplejning og festligt humør i et solrigt juni sommervejr.

De stedbundne kvaliteter

Det mundrette navn, Saltumstien, som de lokale har navngivet stien, forbinder Saltum By med de stedbundne kvaliteter, som findes langs perimeteren af byen, gør naturen og de rekreative kvaliteter lettilgængelig for alle byens borgere og besøgende på stiens godt og vel 6 km varierende sti gennem varierende naturtyper og udsigter, og undervejs beriges der med lokale historier fra de besøgte steder omkring naturen, det kulturelle landskab og kulturarven, som har fundet sted, og som er til stede i dag.

Landsbyudvikling

Saltumstien styrker den samlede oplevelse af at bo i en af Danmarks skønne landsbyer og samler byens borgere omkring et fælles projekt bundet på områdets historie, geologiske fundament og den menneskelige udvikling gennem årene. I Saltum har man med Saltumstien fået adgang til mere og bedre natur, styrket lokalsamfundets ildsjælekræfter og ikke mindst skabt en ny destination for de mange turister og vendelboer i området.

Ide- & erfaringskatalog

Grøn byfornyelse

Danmarks landsbyer rummer en række naturlige potentialer, der i langt højere grad kan aktiveres i landsby- og landdistriktsudviklingen. Mange landsbyer har en størrelse og bystruktur med korte afstande til de stedbundne kvaliteter lige uden for bygrænsen. Ofte er landsbyer udviklet over en lang årrække med et udspring i et eller flere særligt geologisk skabte naturtyper, der har givet adgang til vand, skov, kyst og god landbrugsjord. Det er i dag de samme kvaliteter, der i høj grad kan genaktiveres og danne grundlag for en ny egenforståelse for landsbyerne samt aktivere de stedsspecifikke herlighedsværdier i naturen og landskabet, der varierer sted for sted.

Byfornyelseslovens formål er at skabe gode boligsociale forhold både i og uden for vækstområder og på landet. Byfornyelsesmidlerne har typisk været fokuseret på byens centrale gader og pladser, men med nærværende forsøgspulje i 2018 har man åbnet op for forsøg med grøn byfornyelse med udspring i landskabets kvaliteter omkring de danske landsbyer.

Projektet i Saltum er skabt i et samarbejde mellem en lokal initiativgruppe, Jammerbugt Kommune og rådgiver Rambøll, der i efteråret 2018 ansøgte den daværende Trafik-, Bygge- og Boligstyrelsen, nu Bolig- og Planstyrelsen, omkring tilsagn til udarbejdelse af projektet "Perimeterstien - metode for sammenkobling af by, land og natur".

Projektet har opnået tilsagn på i alt 990.000 DKK fra "Byfornyelsens forsøgspulje 2018: Natur og landskabsværdier i byfornyelsen".

IDE- & ERFARINGSKATALOG
Juni 2022

bolig og planstyrelsen

Udarbejdet af:

RAMBØLL

Rambøll Arkitekter A/S

cvr.: 41904070

Olof Palmes Alle 22
8200 Aarhus N

Michael Dohn Thomsen
E: mvt@henninglarsen.com
T: 5161 4834

I tæt sambejde med:

Stigruppen i Saltum
www.saltumstien.dk

Jammerbugt Kommune
Gitte Clausen
E: gkl@jammerbugt.dk

Download publikationen online: www.byfornyelsesdatabasen.dk/forsoegogudvikling/0/5/13666130

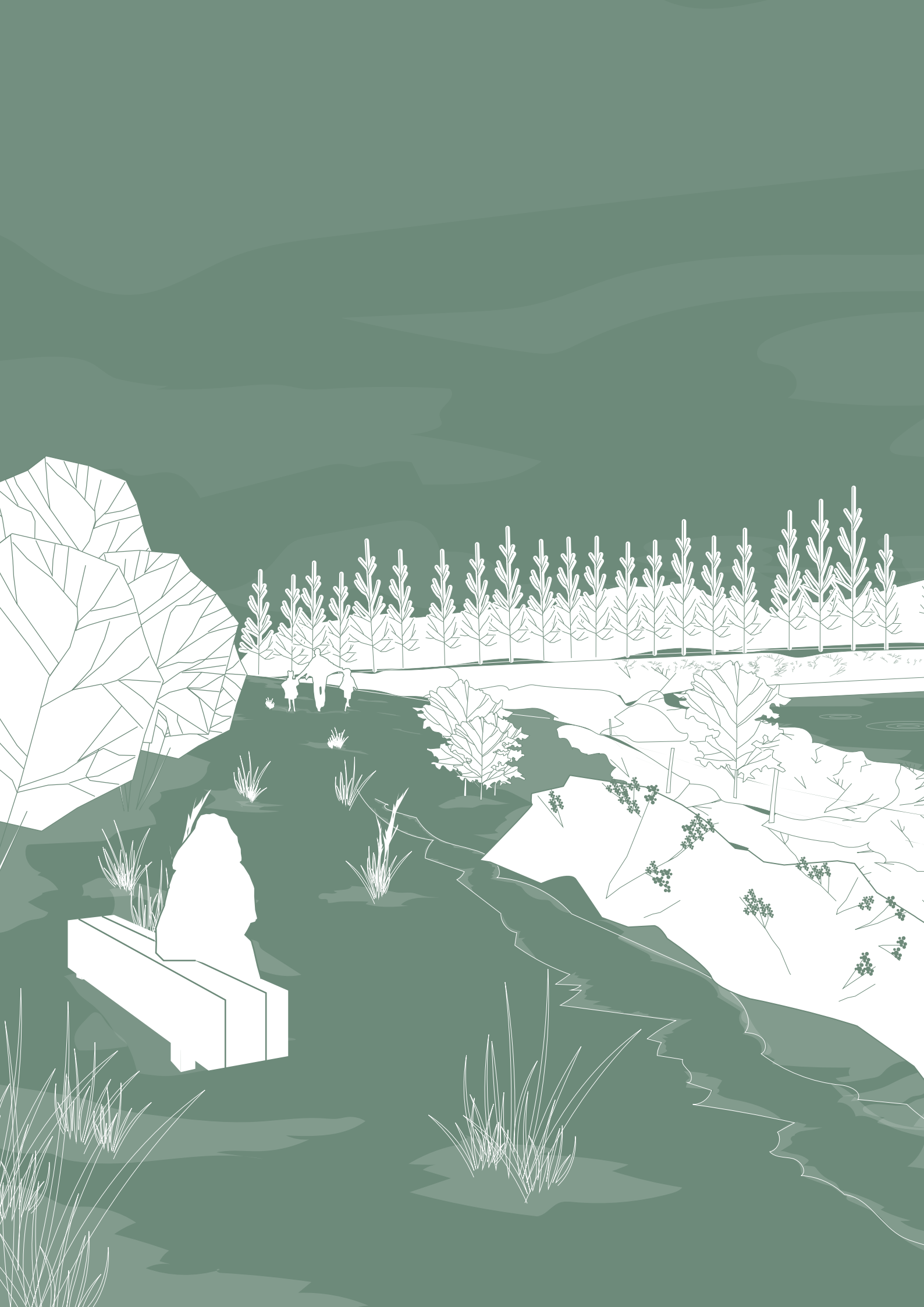

Læsevejledning

Publikationen er inddelt i fire kapitler foruden introduktionen læst på forrige sider. Publikationen er udarbejdet med henblik på at give inspiration og hands-on-erfaringer videre til øvrige lokalsamfund, der går med tanker om at etablere en perimetersti i deres lokalsamfund. Publikationen er kommenteret og godkendt af Stigruppen Saltum og Jammerbugt Kommune forud for udgivelse.

Der henvises i øvrigt til en PIXI-udgave af Ide- & erfaringskataloget på styrelsens hjemmeside, se link på side 4.

Første kapitel, Grøn byfornyelse, er en indledning, der perspektiverer temaet grøn byfornyelse som et redskab i fremtidens landdistriktsudvikling og byfornyelse i landsbyerne.

Andet kapitel, Case: Saltumstien, også markeret i blå farve i indholdsfortegnelsen og i afsnittene i publikationen, vedrører etablering af den første perimetersti i Saltum, lokalt døbt Saltumstien. Kapitlet eksemplificerer processen og resultaterne af etableringen af Saltumstien i årene 2019-2021. I kapitlet præsenteres også gode input fra de involverede parter i Saltum. Kapitlet er udarbejdet med input fra Stigruppen Saltum og Jammerbugt Kommune.

Tredje kapitel, Værktøjskassen, beskriver, hvorledes andre kommuner og lokalsamfund kan komme i gang med etablering af en perimetersti omkring deres landsbyer. Kapitlet er opdelt tematisk og forholdsvist kronologisk i forhold til en etableringsproces. Her fremstilles værktøjer og redskaber til de væsentlige temaer for etableringsprocessen af en lokal perimetersti, samt give inspiration til udformning og aktiviteter på stiforløbet.

Fjerde kapitel, Henvisninger, henviser til et vurderet centralt litteraturmateriale for etablering af perimeterstier til anvendelse for kommende stigrupper. Afslutningsvis er billedkreditering af lånte billeder anvendt i publikationen.

Indhold

Grøn byfornyelse for landsbyer 8

En sti for landsbyer 11

Mere end blot en sti 12

Fremtidens landsbyer 17

Case: Saltumstien 18

Naturskønne Saltumstien 20

Billedserie af Saltumstien 22

6 km sti gennem borgerinddragelse 24

Indvielse & etablering 26

10 gode råd fra Saltum 28

Aktører & processen 30

Værktøjskassen 32

Kom godt i gang 34

De stedbundne potentialer 36

Er du helt perimeter? 38

Udformning 48

Aktiviteter, ophold & wayfinding 50

Skiltning & infotavler 52

Et samhørigt inventar 54

Udsigtsprofilspots 56

Myndighed & lovgivning 58

Anlægsøkonomi & finansiering 60

Vedligehold & ejerskab 62

Henvisninger 64

Litteratur 66

Billedrettigheder 68

Perimeterstien

Grøn byfornyelse for landsbyer

Grøn byfornyelse for landsbyer

En sti for landsbyer

Lige der hvor ligusterhækkene stopper og land tager over, findes mulighederne for at skabe byfornyelse gennem landsbyernes kvaliteter og præmisser - det er lige her, at perimeteren imellem by, land og natur findes, og hvor disse kobles sammen til grøn byfornyelse for landsbyer.

De danske landsbyer oplever i disse år stigende udfordringer som led i centraliseringstendensen i samfundet på kommunalt, regionalt og nationalt niveau. Landsbyerne udfordres af deres størrelse og sammenhængskraft i servicetilbud, som centraliseres og optimeres.

De danske landsbyer er skabt gennem deres relation til naturen, skov- og landbruget. Med oprindelse i samspil imellem flere gårde til senere at udvikle lokale mejerier og brugsforeninger for at dække lokale behov. Senere har landsbyerne udviklet sig fra at være landbrugssamfund til at bidrage ind i et mere industribaseret samfund, hvorfor vi også i dag ser, at marker og gårde langsomt er blevet større og større som led i samfundsudviklingen.

Der findes fortsat i udbredt grad naturmæssige kvaliteter lige op ad de danske landsbysamfund samt levn fra de mindre gårdes tid med mindre jordlodder og gamle veje igennem marker. Det giver landsbyerne mulighed for at skabe nye rekreative tilbud i form af en perimetersti. Perimeterstien bygger på landsbyernes eksistentielle grundpræmisser af de stedbundne kvaliteter sammenholdt med nutidens tendenser inden for natur, sundhed, lokal sammenhængskraft og det gode liv. Her kan skabes muligheder for fornyelse og styrkelse af selvforståelsen som lokalsamfund og tilbyde et øget attraktivt lokalsamfund for nuboende og tilflyttere.

Landsbyerne bør i øget grad udvikle deres egenforståelse og samlede bosætningstilbud for at imødegå fremtiden. Med fokus på byen, landet og naturen kan bosætningen styrkes for livet i det landnære miljø, om det er bosætning med øje for at flytte tilbage til sit oprindelige lokalsamfund og sociale sammenhænge, troen på det lokale landsbysamfund og dets foreningsliv, eller helt tredje, blot nærheden og tilværelsen i rolige naturmæssige omgivelser.

Danskernes syn på yderområderne kan tillægges størst værdi inden for naturen, ro, plante- og dyreliv, et unikt og stærkt lokalmiljø- og identitet samt tryghed og en nærhed til medborgere i området. En perimetersti kan styrke disse kvaliteter gennem tilgængelighed og udvikling af de rekreative tilbud og har i sin processuelle tilgang muligheden for at inkludere tilflyttere i det lokale foreningsliv og fællesskab i udvikling, etablering og fremtidig drift og anvendelser af en perimetersti.

Ved etablering af en perimetersti er det muligt at løfte lokalområdets image og identitet som en levedygtig landsby og lokalsamfund, der lever op til forestillingen omkring livet og de tilbud, der findes lige der, hvor ligusterhækken stopper og bliver til land og natur.

Grøn byfornyelse for landsbyer

Mere end blot en sti

Perimeterstien er mere end blot en gåtur i det grønne tæt på sin bopæl eller som udflugtssted. Perimeterstien og dens lokale tiltag til det stedsspecifikke fysiske miljø og lokale sociale behov skaber muligheden for at tilpasse udformning, anvendelse og aktiviteter landsby for landsby, stedsspecifikt og stedsspecifikt. Det gør perimeterstien mangfoldig og skalerbar i forhold til de helt lokale ønsker og behov.

Effektbaseret

Perimeterstien skaber grundlag for øget sundhed igennem et attraktivt tilbud for motionister og øgede antal gåture. På perimeterstien findes der sociale møder og arrangementer, der kan give landsbyerne et fornyet image og tilbudsværdi som led i den lokale bosætningsstrategi. Nedenfor ses en række effekter og kernefunktioner, der tilføres lokalområdet ved etablering af en perimetersti.

Faciliterer øvrige initiativer

Perimeterstien kan også facilitere og realisere lokale ønsker og behov fra foreninger og institutioner. Her kan nye eller længerevarende behov medtages i den samlede perimeterstis anvendelse og aktivitetselementer. Disse kan placeres i mere rekreative omgivelser og i relation til perimeterstien, hvorfor der opnås øget synliggørelse og bevidsthed omkring lokalområdets samlede tilbud for lokale og besøgende, om de går forbi en legeplads, bærhave, mtb-rute eller lignende. Om perimeterstien anvendes som en rekreativ naturoplevelse, på vej til og fra skole eller af lokale med besøgende en tur rundt på stien for at fremvise lokalsamfundets præstation, har perimeterstien og dens processuelle tilgang en synergieffekt for lokalsamfundet.

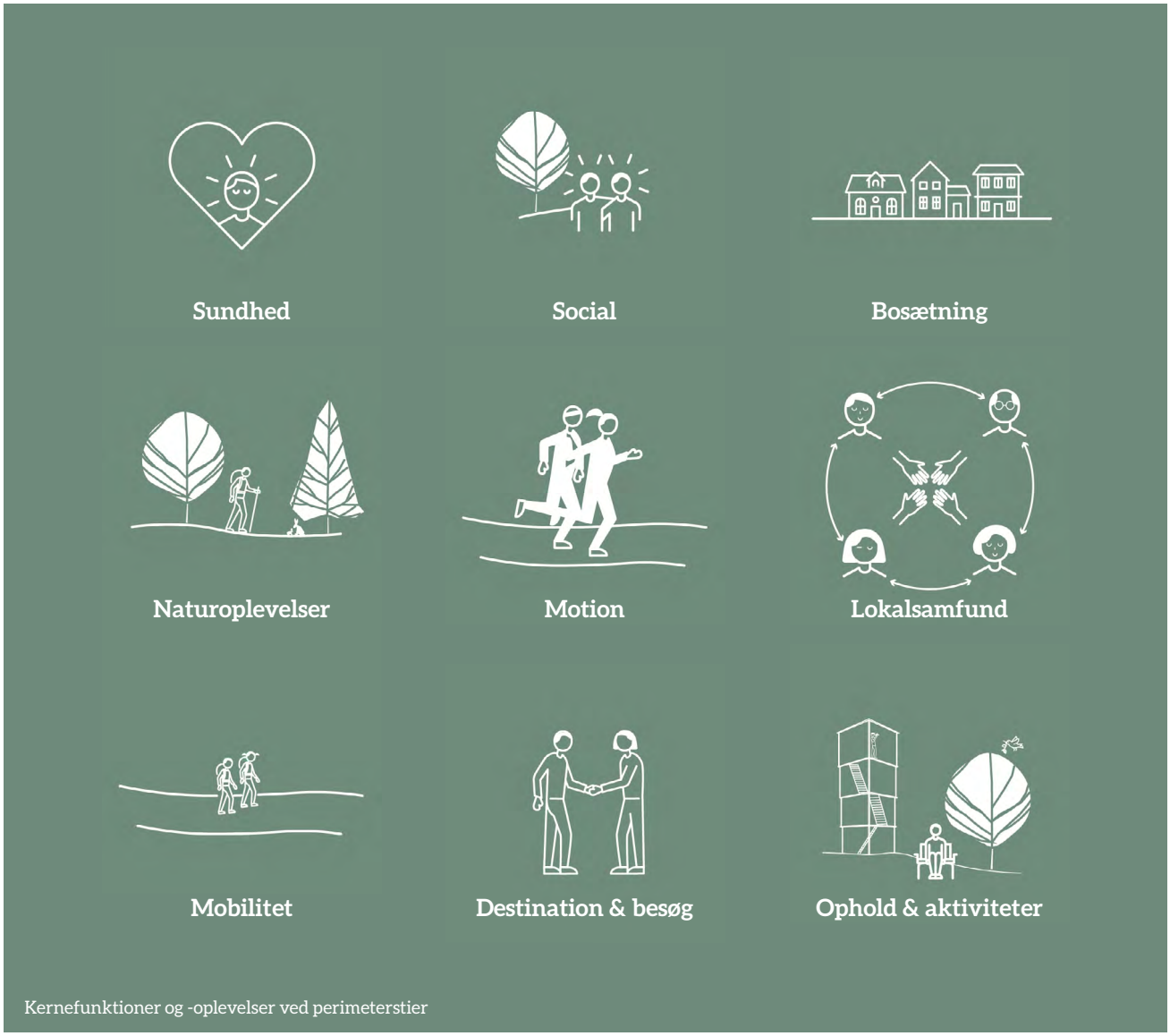

Kernefunktioner og -oplevelser ved perimeterstier

Vor Frue Skole

Friluftsrådet

Veile Kommune

Nordjyske Stiftstidende

Friluftsrådet

Lions Furesø

Det siger brugerne...

Vi har spurgt borgerne i Saltum før og efter realiseringen af deres perimetersti.

Perimetersti

84 %

mener, at perimeterstier bør anbefales til og etableres i øvrige landsbyer

Sundhed

73 %

mener, at en perimetersti øger motionen og skaber en sundere livsstil i lokalområdet

Ugentlig

37 %

bruger stien mindst 1 gang ugentligt, 17 % mere end 1 gang ugentligt

Social

62 %

mener i høj grad, at en perimetersti bidrager til øget friluftsliv og socialt samvær

Bosætning

82 %

mener, at en perimetersti øger bosætningen & attraktionsværdien

Rekreativ

77 %

anvender en perimetersti for at opleve og nyde naturen

Motion

56 %

anvender en perimetersti til at motionere på

Forening

21 %

bruger en perimetersti som en del af aktiviteter forbundet med foreningsliv og -aktiviteter

Ophold

35 %

bruger en perimeterstis aktivitets- og opholdsmuligheder

Gæster

51 %

inviterer familie, venner og øvrige gæster med ud på en perimetersti

Mobilitet

12 %

anvender en perimetersti som adgangsvej til og fra skole, indkøb, arbejde og øvrige daglige gøremål

Grøn byfornyelse for landsbyer

Fremtidens landsbyer

Fremtidens landsbyer og landdistrikter har siden 2017 undergået et paradigmeskifte med et øget fokus på Levedygtige Landsbyer. Daværende regering igangsatte et udvalg med formål at skabe en ny lovgivning og tilhørende vejledninger for strategisk planlægning for landsbyer. Lovgivningen trådte i kraft 1. januar 2019, og vejledningen er sendt i høring marts 2021.

De stedbundne kvaliteter

Realdania har i årevis beskæftiget sig med yderområderne, og hvilke kvaliteter der skal skabe "kraften" derude. I 2012 lavede de bl.a. en undersøgelse af danskernes syn på yderområderne, hvor det stod klart, at de stedbundne kvaliteter som natur, landskab, kulturarv og biologi sammen med et stærkt sammenhold, tryghed og fællesskaber er danskernes forventninger til det at være og bo i yderområderne.

Landsbyer for og med mennesker

Realdania har udarbejdet deres bud på metode for strategisk planlægning "Længe leve Landsbyerne", hvor deres bud på fremtidens landsbyers planlægning sker igennem kortlægning af geografien, demografien og ikke mindst landsbyernes civile styrke. Et af kernemidlerne er fremadrettet at involvere landsbysamfundet og styrke de ildsjæle, som engagerer sig. En differentiering i landsbyudviklingen vil i langt højere grad ske, og det er derfor vigtigt med den lokale egenforståelse og forankring for at styrke de bedste kvaliteter og potentialer sted for sted for at skabe de bedst mulige vilkår for fremtidens levedygtige landsbyer.

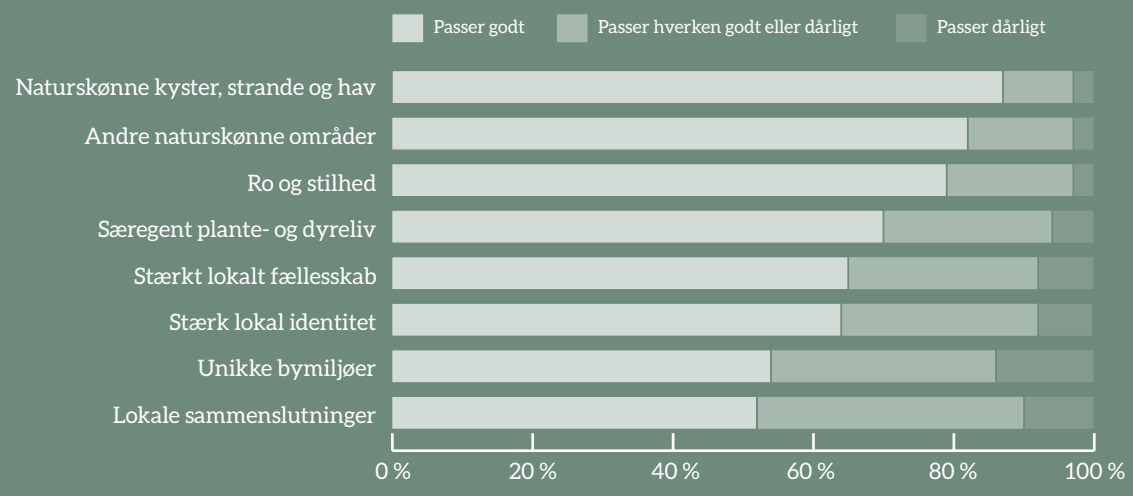

Danskernes syn på yderområderne, udpluk top 8. Kilde: Realdania, Agenda Y, 2012

Saltum Dale

Saltumstien

Case fra Saltum

Saltumstien

Naturskønne Saltumstien

Oplev den fantastiske natur i og omkring Saltum gennem en naturskøn rute på 6,4 km, der fører dig på gåben gennem land og by, skov og dale.
Vandreruten byder på storslåede udsigter, hvor der er opstillet borde og bænke, så man kan gøre ophold. På turen rundt fortælles historierne om Saltum, og det er muligt at tage en 'afstikkerrute' til Saltum Kirke, Dalene og de flotte bakkedrag øst for Saltum.

www.saltumstien.dk

Oversigtskort over Saltumstien.

"Jeg synes, det er helt vildt fantastisk lavet, og en god ting for Saltum, at vi udvider vores gåture og ser lidt mere natur. Jeg synes det er rigtig godt."

Mona, Saltumboer, 23. juni 2021.

Saltums aktive landsbysamfund, skolen, erhvervslivet og foreninger har sammen med det nærliggende landbrugserhverv skabt nye, smukke muligheder for gåture i området på en 6,4 km lang sti i og omkring Saltum by. Saltumstien er en kombination af trampestier, veje og skovstier i Saltums skønne område.

Ud over samarbejdet med landmænd omkring stierne har Saltum Vandværk, Saltum Sogns Menighedsråd og en række private grundejere lagt jord til. Det brede samarbejde har haft afgørende betydning for, at projektet er lykkedes, og sammen har byens aktører bidraget til, at Saltum fortsætter udviklingen som et attraktivt sted at bo og besøge.
Ligeledes er projektet støttet af Saltum Handelstandsforening med støtte fra Norlys Vækstpuljen Nyfors og Jammerbugt Kommune.

Med Saltumstien har Saltum fået endnu et tilbud til borgerne, besøgende, turister og gå-entusiaster, der ønsker en skøn naturoplevelse. Saltumstien går hele vejen rundt om landsbyen Saltum. Ruten på 6,4 km er tydeligt afmærket og er på de fleste strækninger en trampesti, der bl.a. går rundt om Nols Sø, igennem skoven og langs marker.

Vandreturen byder på storslåede udsigter, hvor der er opstillet bordebænkesæt til ophold. På vejen rundt er der tavler med historier om Saltum. Ved Nols Sø kan man benytte toilettet i Hytten. På turen er der afstikkere til den smukke Saltum Kirke og til dalene og de flotte bakkedrag øst for Saltum.

Tip

Link til Saltumstiens hjemmeside:
www.saltumstien.dk

Billedserie af Saltumstien

Billedserien viser den store variation i servicetilbud, naturværdier og formidling af landskabet, som opleves på den ca. 6,4 km lange rute. Billedserien starter og slutter ved Egnssamlingen. Billeder og turen er gået med uret rundt i forhold til byen. Billedserien er fotograferet af Kristian Bindeballe.

Henkastning
af affald
forbudt

Saltum blev berømt
for sit vand

6 km sti gennem borgerinddragelse

"Vi har naturen lige uden for døren.
Der er flere i Jammerbugt, der ikke forstår, at naturen er uden for døren.
Det har man forstået her i Saltum."

Jens Christian Golding, Byrådsmedlem Jammerbugt Kommune, 23. juni 2021

Facebook Saltumstien, Merete Fugisang Hansen

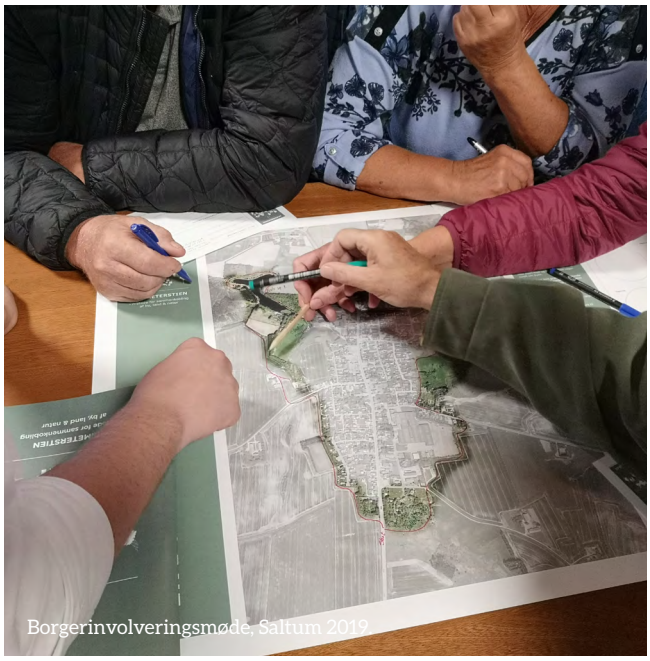
Borgerinvolveringsmøde, Saltum 2019

Hovedtavle placeret ved Egnssamlingen Saltum

Borgermøde, der tegnes stier på kort ved bordene

Eksempel på en af Saltumstiens mange infotavler

Interview af Terkel, en af de bærende lokale kræfter

Indvielse 23. juni 2021

"Når der løftes i flok, så kan et lokalsamfund meget.
Det er den nye Saltumsti et bevis på."

www.saltumstien.dk

I Saltum har man med stort lokalt engagement løftet ideen om en perimetersti og etableret en 6,4 km sti med det mundrette navn Saltumstien. Ideen blev skabt ved et lokalt foreningsmøde og er løftet videre til den konkrete sti gennem etablering af stigruppen ved et åbent borgermøde. Senere har stigruppen udvidet dets medlemmer, og de kunne i foråret 2021, efter en udfordret periode med nedlukning af samfundet under coronaepidemien, for alvor trække i arbejdstøjet og skabe et flot stiforløb rundt om Saltum by i tæt samarbejde med Jammerbugt Kommune, foreninger og lodsjere.

Stærkt forankret i lokalsamfundet

Stigruppen har selv været med til at etablere de fysiske omgivelser med bistand fra entreprenørvirksomhed. De mange skilte, t-shirts, film, brochurer og hjemmeside er et resultat af en åben proces, hvor alle parter har haft mulighed for at bidrage til et samlet landsbyprojekt. Stærke foreninger har i høj grad bidraget med facilitering af processen og indvielsesarrangement, og det lokale museum og foreningen Egnssamlingen Saltum har bidraget med de lokale historier, der beriger og informerer om kulturarven, historiske steder, naturen og landskabet rundt på hele Saltumstien.

Velvillige lodsejere

Saltumstien er etableret på tredjemandsjord, hvorfor der ikke er opkøbt jord til etablering af stien. Kommunale og offentlige arealer er inddraget, og omkring to km af den samlede rute er etableret i perimeteren af landbrugsjord og igennem privatejede skovarealer.

Det er den store velvillighed og lokalsamfundets samlende kræfter, der har gjort det muligt at etablere en sti hele vejen rundt omkring Saltum by. Landmænd med jord tæt på byen har velvilligt medvirket til at støtte op omkring deres lokalsamfund og udvikling af Saltum by ved at bidrage med råderetten over deres ejendom til etablering af Saltumstien. Flere landmænd har foruden velvillighed over jorden deltaget aktivt i styregruppen og de mange møder, der har været i processen.

Indvielse & etablering

"Det er sjovt, fordi man kan se forskellige ting, og man nogle gange er inde i skoven. Det er bare sjovt at gå."

Isabella, 2. klasse Saltum Skole, 23. juni 2021.

Indvielse af Saltumstien 23. juni 2021.

Mel.: "Det er sommer, det er sol, og det er søndag"

Vores by har skov og sø og mark omkring sig
Land og by kædes sammen af sti
Vi kan gå en tur omkriiiiing hele byen
Ung og gam-mel - er du frisk - så ta med!

Vi har sågar et skolespor - et skolespor
Her kan du gå fra lil´ til stor - til du blir stor
Kom til Saltum gå på vores skønne stier
Se hvor flot, der er her!
- Kom og vær med!

Sang ved indvielsen

Den 23. juni 2021 kunne Jammerbugt Kommune, Saltum Skole og stigruppen indvie og ibrugtage Skolesporet og Saltumstien. Det skete ved en åbningstale ved Nols Hytten ved Nols Sø, for herefter at invitere skolens lærere og elever samt følgeskab ud på den nordvestlige del af Saltumstien med endestation ved start-/slutdestinationen Egnssamlingens lokalitet midt i Saltum by. Her blev der budt på forplejning, og senere en række taler og åbningsceremoni, foruden en stor tak til stigruppen og øvrige involverede i etablering af Saltumstien.

Hyldest af lokalt engagement

Omkring 200 mennesker deltog i indvielsen af Saltumstien, og det skete på en solrig sommerdag ved byens fælles samlingssted Egnssamlingen. Samme sted har dannet grundlag for borgermøder og workshops igennem processen med etablering af en perimetersti i Saltum.

Påtalt ved indvielsen, og i udbredt grad på de sociale medier, er de lokale kræfter og Saltums evne til at kanalisere en vis portion ildsjælekraft hyldet bredt. Saltums borgere har i løbet af årene formået at realisere flere større projekter, og det store engagement ses også tydeligt i udvalget af arrangementer og bredden i foreningslivet i Saltum.

Med Saltumstien har man igen formået at styrke det lokale bysamfunds evner til at udvikle frivilligbårne projekter, og det er Saltumstien nu et fysisk manifest på. Det skrives også tydeligt på www.saltumstien.dk, hvor man hylder Saltums evne til at løfte i flok. At løfte i flok gør sig gældende for både initiativet om en perimetersti i Saltum, planlægning, anlæggelse og herefter drift og fremtidig vedligeholdelse og kommunikation omkring Saltumstien.

Til indvielsen var der blandt andet produceret trykte t-shirts, forfattet en sang og etableret facebook- og hjemmeside. Der er yderligere ansøgt midler til stibrochure, som har fået ekstern finansiering, og nu findes flere steder langs ruten.

Facebook Saltumstien, Anne Marie Kjeldsen

Facebook Saltumstien, Jane Koller

Facebook Saltumstien, Merete Fuglsang Hansen

Facebook Saltumstien, Anne Marie Kjeldsen

"Der kan være enkelte borgere, der synes, det kunne være træls at have stien bag baghaven. De fleste er tilfredse med hvor stien går. Landmændene har støttet op med jord."

Terkel, medlem stigruppen, 23. juni 2021.

Anlagt på blot 2 måneder

Saltumstiens fysiske omlægning begyndte i april måned 2021 efter en længere planlægningsproces. Med indhyrede entreprenører og en stor indsats af lokale kræfter blev Saltumstien etableret i rekordfart op til indvielsen 23. juni 2021.

Stigruppen har foruden et stor medejerskab på etableringen af Saltumstien og dens fysiske elementer også et indgående kendskab til de meget lokale forhold på stien. Det kan være et lokalt sted med blød bund, hvortil Saltumstien nu slår et lokalt sving udenom.

Med hands-on-erfaringer for anlæggelse af stien og faciliteterne besidder stigruppen nu et stort kendskab til stiens opbygning og ikke mindst alle dens aktiviteter og fysiske elementer som klaplåger, bænke m.m. Det indgående kendskab erhvervet i anlæggelsesfasen medvirker til en bedre drift og vedligehold på sigt. Her er ikke brug for udbudsskrifter og vedligeholdelsesskemaer.

10 gode råd fra Saltum

1 - Lokal forankring
Behovet og forankringen skal være til stede lokalt.
Det er forankringen, der skaber succes og energi til stigruppen

2 - Samarbejd med fagfolk
Involver myndigheder, kommune, landskabsarkitekter, landinspektører og landboforeninger - skab et fælles projekt af god kvalitet fra starten

3 - Tidlig kontakt med lodsejere
Find lodsejere og øvrige interessenter i nærheden af stien -
ofte kan der skabes nemme løsninger ved at inddrage lodsejeres ønsker tidligt

4 - Involver alle interesser før fastlægning af stiforløbet
Stien bør fastlægges med alles interesser hørt -
kommuniker med berørte aktører før den brede offentlighed

5 - Skab en fleksibel linjeføring
Planlæg flere linjeføringer og alternative ruter -
der kan findes interesser imod jeres bedste linjeføring

6 - Rejs midler
Afsøg muligheder for finansiering lokalt, kommunalt og ved ekstern finansiering

7 - Involver bredt
Inddrag byens borgere, foreninger, dagtilbud, erhvervsliv med flere,
skab mulighed for "frivillige stisoldater"

8 - Skab en inkluderende proces
Organiser processen, så alle ildsjæle og frivillige kan bidrage

9 - Forhåndsaftaler på drift
Indgå forpligtende aftaler vedrørende drift

10 - Aktiver fællesskab gennem arrangementer
Arranger fælles gåture og dyrk landsbyens fællesskab

Rådene er forfattet af Stigruppen Saltumstien efteråret 2021

Spørgeskema fra borgermøde

Facebook Saltumstien - infotavle etableret

Workshop Egnssamlingen, finansieringskilder diskuteres

Facebook Saltumstien

Facebook Saltumstien

Planlægningsmøde stigruppen & Jammerbugt Kommune

Aktører & processen

"Et aktivt landsbysamfund med skole, erhvervsliv og foreninger har sammen med det omkringliggende landbrugserhverv i fællesskab skabt nye muligheder for at gå ture i området."

Pressemeddelelse, projektgruppen

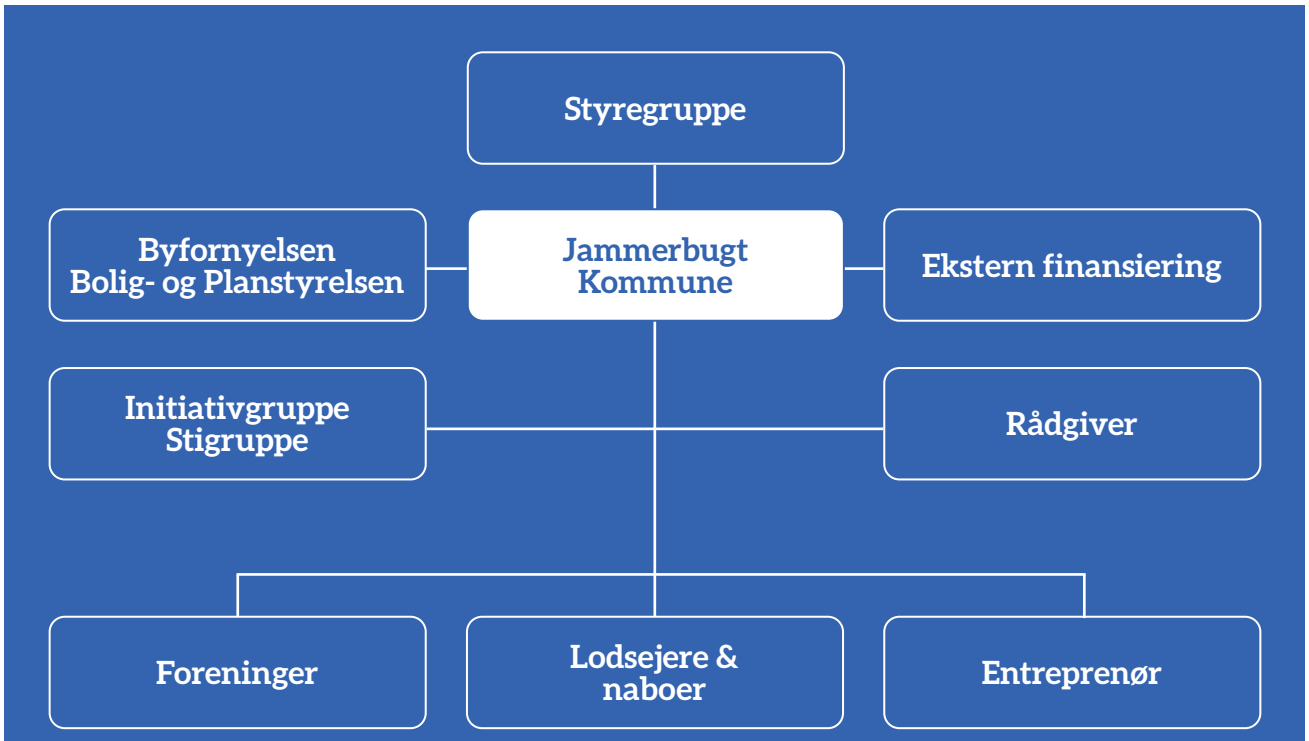

Organisationsdiagram Saltumstien

Saltumstien er et projekt under Jammerbugt Kommune kaldt Perimeterstien - metode for sammenkobling af by, land & natur. Projektet er støttet og finansieret med byfornyelsesmidler fra Bolig- og Planstyrelsen, der i 2019 har givet økonomisk tilsagn til Jammerbugt Kommune.

Jammerbugt Kommune har nedsat en styregruppe bestående af projektejeren Jammerbugt Kommune, projektleder Jammerbugt Kommune, to udvalgsformænd Jammerbugt Kommune, foreningsrepræsentant Saltum, stigruppere-præsentant og lodsejerrepræsentant.

Jammerbugt Kommune har løbende ansøgt om ekstern finansiering ved eksterne parter. Ligeledes har lokale ansøgt om ekstern finansiering og opnået dette.

Saltums borgere er ved et foreningsmøde blevet adspurgt af Jammerbugt Kommune, med bistand fra rådgiver, om de ville indtræde i projektet. Senere er Saltums borgere repræsenteret ved den samarbejdende gruppe kaldet stigruppen. Stigruppen har i høj grad været et resultat af ildsjæle velbevandret i Saltums foreninger, og der har løbende været inviteret til dialog og samarbejde med lokale foreninger i større og mindre grad.

Lodsejere og naboer har været adspurgt tidligt og undervejs i processen, og der har været stor tilslutning omkring Saltumstiens endelige linjeføring og funktioner. Jammerbugt Kommune har entreret med entreprenører, trykkeri og rådgivere i processen.

Liv i By og Skole
Saltum Idrætsforening
DRØN
Saltum TRIM
KFUM spejderne Saltum
Lions Club Hvetbo
Vind i Østrup
Sportens Venner
Saltum Vandværk
Saltum Fjernvarmeværk
Saltum Borgerforening
Egnssamlingen
Saltum Handelsstandsforening
Saltum Pensionistforening
Saltum Husflidsskole
Saltum Sogns Menighedsråd
Baptistkirken
Saltum Folkedanser- og Spillemandsforening
Plantningsforeningen Koglen
Saltum Plejehjem
Lodsejere

Lokale aktører og bidragsydere i udarbejdelsen af Saltumstien

Processen

Processen i Saltum er et pilotprojekt for perimeterstikonceptet, hvorfor der har været et parallelforløb, hvor Jammerbugt Kommune har skullet udvikle metode og værktøjer for anvendelse til etablering af det der nu er Saltumstien.

I Saltum inddeles processen i fire hovedfaser, hvor der først er skabt et idegrundlag og en grov udformning af stiforløbet og dens funktioner og anvendelse. Herefter involveres lodsejere og den øvrige by i en fase 2, hvor ideen inviterer til bred involvering med mulighed for bidrag fra alle med lyst til dette.

I fase 3 udførsel fastlægges alle aftaler, herunder lodsejeraftaler, jorden tinglyses, og der udføres myndighedsbehandling. Herefter etableres stien fysisk, og i Saltums tilfælde med bistand fra entreprenørvirksomhed og med store lokale indsatser.

Fase 4 er efter ibrugtagning, denne er startet med et indvielsesarrangement for hele byen. I anvendelsesfasen har stigruppen ansvaret for driften og tager løbende initiativ til arrangementer for byens borgere og foreninger, der opdateres løbende materiale, der formidler stien, analogt på stien og digitalt på hjemmeside og facebookside. Facebooksiden er hovedkanal for den lokale kommunikation.

Fasediagram for Saltumstien

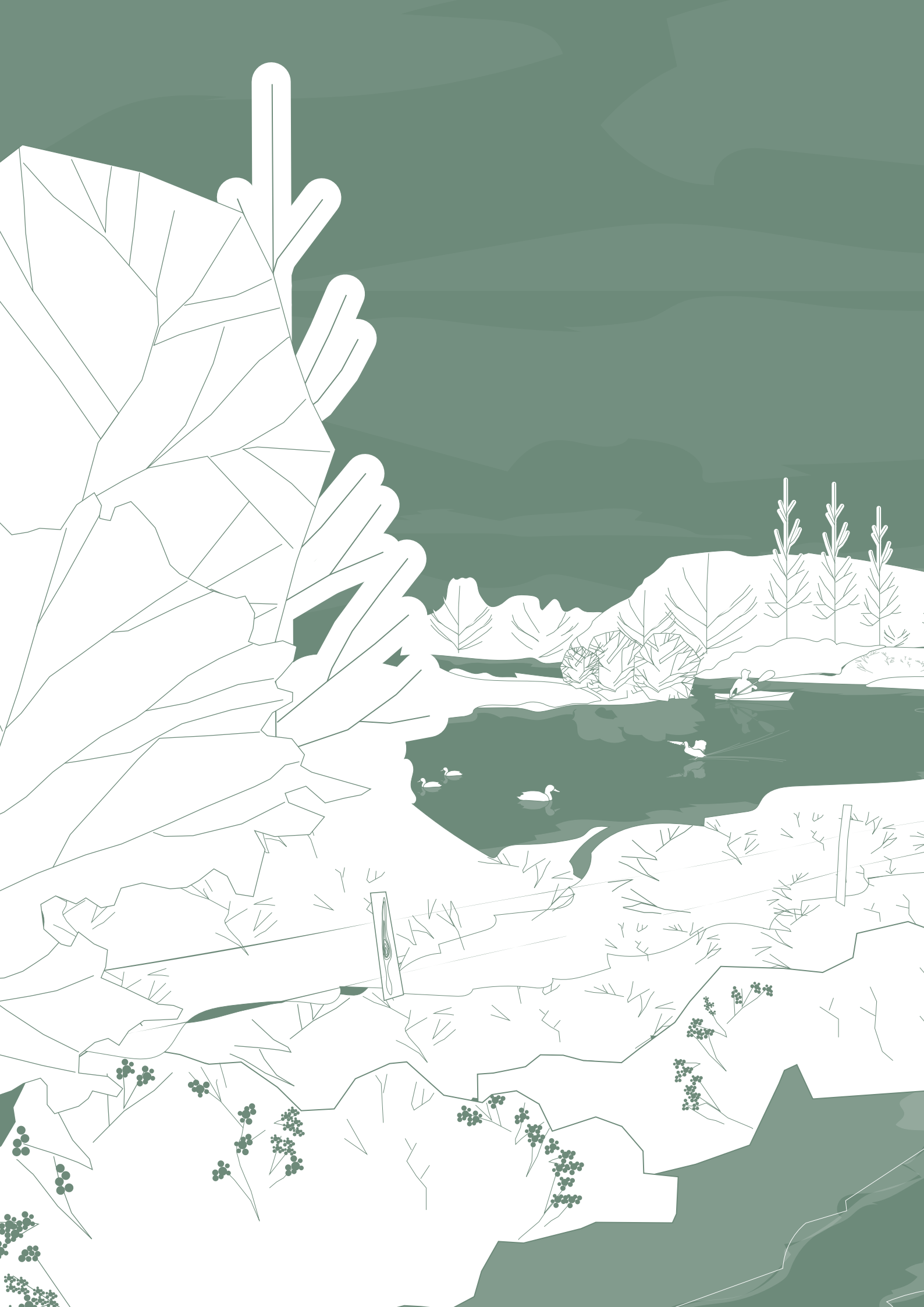

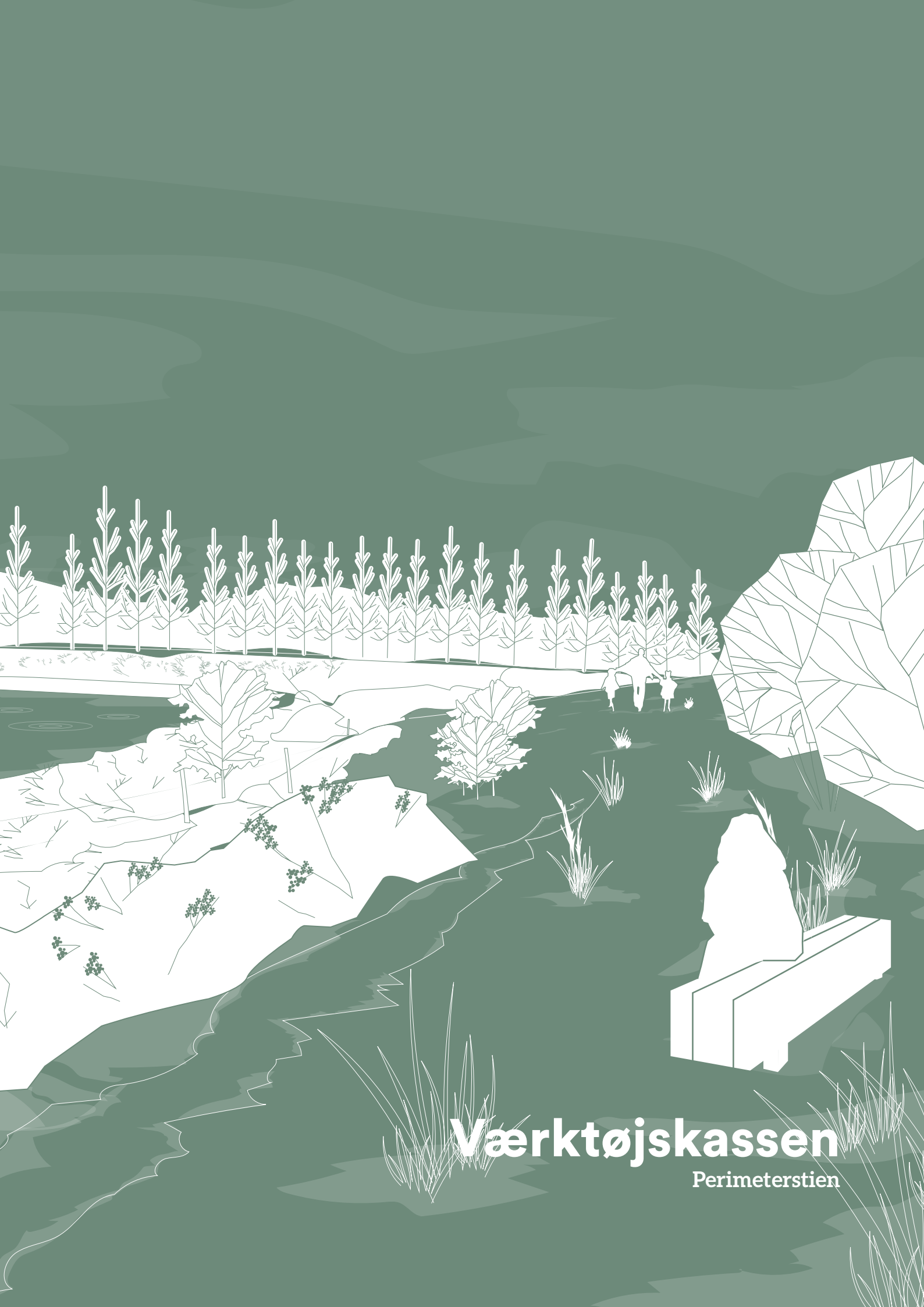

Værktøjskassen

Perimeterstien

Kom godt i gang

Med erfaringerne fra Saltum har vi udarbejdet en fasemodel for en etableringsproces for kommende perimeterstier. Modellen inkluderer ikke alle aspekter, men beskriver i hovedtræk hvad og hvornår forskellige aktører og aktiviteter bør igangsættes og afsluttes for en god fremdrift i projektet. Alle projekter er forskellige, men nedenstående er et godt bud på hovedtrækkene i en anbefalet tilgang.

1. Skridt - Etabler en stigruppe
Dan en initiativgruppe og lav en formålsbeskrivelse med foreløbig udpegning af arealer

↓

2. Skridt - Involver lodsejere og berørte naboer
Tag kontakt til berørte lodsejere og naboer - lav gerne forhåndstilkendegivelser

↓

3. Skridt - Samskab med foreninger & borgere
Aktiver og involver lokalområdet bredt - kortlæg de stedbundne potentialer i fællesskab

↓

4. Skridt - Projektforslag
Udarbejd et projektforslag med linjeføring, aktiviteter og totaløkonomi

↓

5. Skridt - Skab finansiering
Lav en skalerbar finansieringsplan - ansøg samarbejdspartnere

↓

6. Skridt - Myndighedsbehandling
Tag forhåndsdialog til lokale og nationale myndigheder - aftal indsendelse af projekt

↓

7. Skridt - Aftalegrundlag & økonomi
Indgå endelige lodsejeraftaler, tinglys stien og udarbejd anlægs- og driftsøkonomi

↓

8. Skridt - Anlæg & drift
Etabler stien og udfør løbende vedligehold og sikkerhedsrunderinger

Fasemodel for realisering af en perimetersti

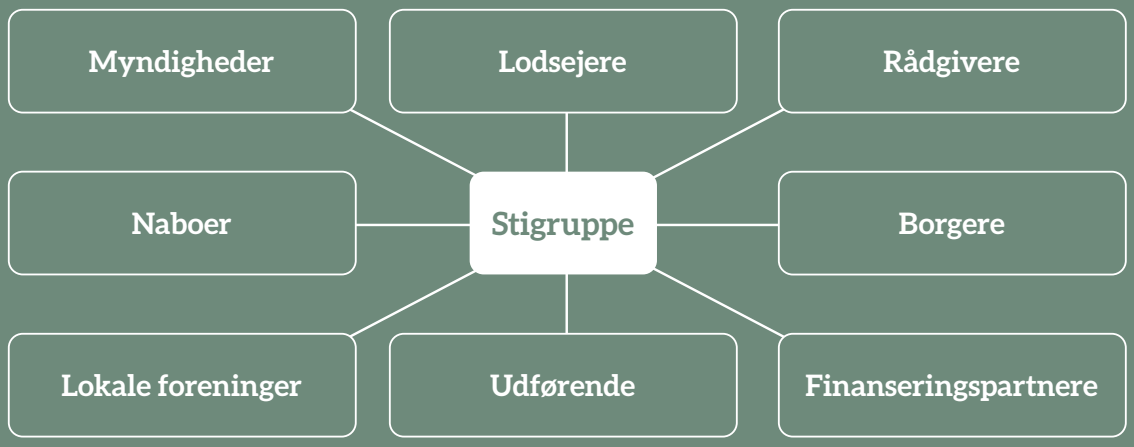

er i realiseringsprocessen af en perimetersti

Organisering

Organisering og forankring for proces og efterfølgende drift bør forankres lokalt. Sammenslutningen af lokale ildsjæle benævnes Stigruppe. Stigruppen bør forankres som en forening eller en underafdeling af en formel forening med CVR-nummer af juridiske årsager.

Stigruppen er bygherre og som udgangspunkt ansvarlig for proces, anlæggelse og efterfølgende drift og vedligehold. Stigruppen kan etableres som en interesseorganisation, hvor der i forvejen ikke er indtægter eller jord at bidrage med til perimeterstiens anlæggelse. Stigruppen skaber dialog med en eller flere parter som følger:

Lodsejere er en af hovedsamarbejdsparterne for stigruppen. Realisering af en perimetersti er helt grundlæggende baseret på et samarbejde imellem stigruppe og lodsejere. Lodsejeren har muligheden for at bidrage aktivt til at medudvikle sit lokalsamfund.

Rådgivere kan være i form af landbrugsrådgivere, landsinspektører for jura og tinglysning, og landskabsarkitekter til design af sti og aktiviteter, samt analyse af landskabet.

Borgerne er også medskabere og brugere af en perimetersti og dens faciliteter. Skab bred involvering og åbenhed for at sikre, at alle er med på ideen og for at aktivere al iderigdom, viden og fysiske kræfter i lokalsamfundet. Overvej om der er fritidshusejere og borgere fra nærliggende samfund, som har interesse, og hvorledes disse involveres.

Finansieringspartnere kan være lokale foreninger, lokale erhvervspersoner, folkeaktier, kommunale puljer og eksterne finansieringskilder i form af offentlige midler og private fonde.

Udførende kan være flere parter bestående af både lokale og virksomheder. Overvej hvordan der inviteres til eventuelt betalt arbejde. Der kan med fordel laves et mini-udbud med indhentning af 3 tilbud fra entreprenørvirksomheder.

Lokale foreninger er ofte også lokale ildsjæle og kan bidrage med meget energi og viden. Lokale foreninger kan have urealiserede indsatser og aktiviteter på tegnebrættet, som måske kan samtænkes med stigruppens intentioner og indgå i perimeterstiens udformning og funktioner.

Naboer er ikke direkte involveret, men bør høres i processen. Der bør ikke tvinges en perimetersti igennem, men skabes en proces med involvering, hvor naboer tages i høring omkring, hvorvidt de ønsker en sti eller et aktivitetselement lige udenfor deres matrikel.

Myndigheder kan være kommunale og nationale myndigheder. Se afsnit for Myndighed & Lovgivning for uddybning af relevante lovgivninger. Kortlæg myndigheder og relevante tilladelser tidligt. Det anbefales at tage fat i sin egen kommune tidligt i processen.

Ydermere kan nævnes interessseorganisationer med landbrugs- og naturinteresser, samt lokale servicetilbud som dagpleje, skole, plejehjem og lignende.

Tip

Link til portal over grundejerinformation: www.ois.dk

De stedbundne potentialer

Kvaliteten af den oplevede værdi baseres i høj grad på de eksisterende kvaliteter, som allerede findes i lokalområdet, de kaldes 'stedbundne kvaliteter'. De stedbundne kvaliteter bør udpeges tidligt i processen som et bærende grundlag for linjeføringen af en Perimetersti. De stedbundne kvaliteter kan være kulturhistoriske minder som en tidligere galgebakke, biologiske kvaliteter, udsigter eller eksisterende servicefaciliteter som parkering, toiletmuligheder og eksisterende øvrige tilbud som idrætsanlæg, legeplads etc. Nedenfor ses en brainstorm fra et borgermøde i Saltum.

Oversigtskort over stedbundne kvaliteter for Perimeterstien i Saltum. Udpegningen er sket på et åbent borgermøde og er et samlet oversigtskort på grundlag af sammenlægning af 10 udarbejdede kort.

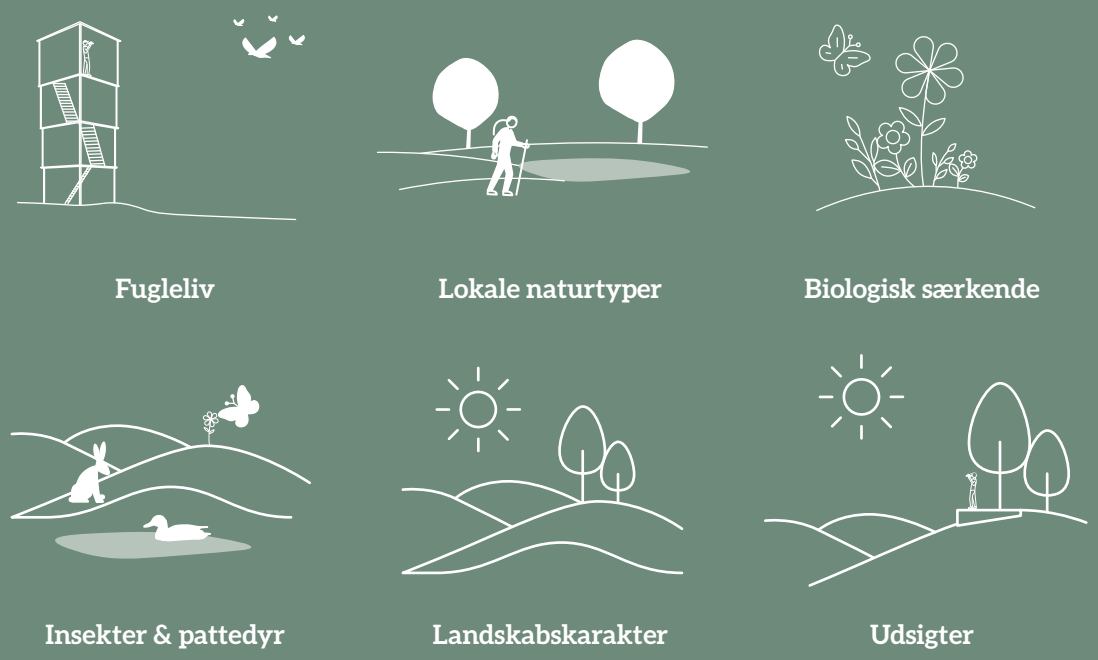

Typiske udbredte stedbundne kvalitetstyper for naturen.

Kortlægning af landskabets stedbundne kvaliteter

Danske landsbyer ses ofte beliggende i særlige landskaber og med forskellige landskabstyper lige uden for bygrænsen. Landsbyerne kan have forskellige bystrukturer afspejlet af dets historiske udvikling. Det landskabelige kan rumme en stor variation af forskellige kvaliteter, og det er den varierende oplevelse langs en længere sti, der gør, at turen opleves interessant og stimulerende.

Til kortlægning af de stedbundne landskabelige kvaliteter kan man med fordel anvende workshopmetoden "Er du helt perimeter?", der beskrives på kommende side. Hvis man ikke involverer rådgivning og professionel ekspertise, kan der med fordel kortlægges landskabets kvaliteter ud fra de typisk mest udbredte kvaliteter, som er tematiseret ovenfor.

Saltum, som ses på kortet til venstre, må betegnes som en hovedvejsby, opbygget omkring en gennemgående hovedvej. Langs perimeteren af byen findes forskellige grundlæggende landskabstyper som opdyrket landsbrugsjord af forskellige afgrøder, sø, privatejet skov og flere Natura2000 naturområder.

Landskabet omkring Saltum er også kuperet terræn, nogle steder med dramatiske fald, andre steder med det store åbne og bølgende landskab.

Gå den forventede rute, noter de oplevede kvaliteter, og marker dem med fordel på et kort. Nedenstående link kan anvendes til at downloade digitale kort til print.

Involver gerne lokale borgere og foreninger, og interesseorganisationer med øje for landbrug og natur, her er kendskabet til landskabet og dets biologi stort.

Nogle kvaliteter kan være til stede i dag, men opleves ikke i stor grad. Disse bør fortsat registreres som potentialer, eftersom de med stor sandsynlighed kan aktiveres igennem øget tilgængelighed og fremkommelighed, eller ved eksempelvis at sikre et minimalt og eventuelt skjult aftryk i form af fugletårne. Ved kortlægning af de stedbundne kvaliteter bør der vurderes sartheden for en fremtidig anvendelse som sti. Nogle passager kan eventuelt hæves med spang for at minimere nedtrapning og uhensigtsmæssig slidtage af sensitiv natur.

Tip

Link til online kortforsyning:
https://miljoegis.mim.dk/spatialmap

Er du helt perimeter?

En sjov og inkluderende workshopform til bred samskabelse og kvalificering af jeres perimetersti.

Oplæg til 3 timers workshop

Der skal bruges...

Oversigtskort

Papir

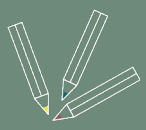

Tuscher

1. Kortlæg de stedbundne potentialer
Marker de stedbundne potentialer som historiske mindemærker, særlige udsigter, signifikante naturtyper, oplevelser m.m.

2. Kortlæg servicefunktioner
Indtegn oplagte start- og slutdestinationer, marker parkeringsmuligheder og forbindende stier fra byen og ud til perimeteren.

3. Tegn stiforløb
Tegn mindst én sammenhængende sti rundt om byen, der forbinder de stedbundne kvaliteter og servicefunktioner - indtegn også alternative ruter.

4. Definer stityper & nye elementer
Definer stiens forskellige typer i sektioner, søg inspiration i katalogerne - tilføj nye elementer, der forstærker oplevelsen af de stedbundne potentialer.

Oplæg workshop "Er du helt perimeter?"

Oplæg til en bordgruppe

Eksempel på udfyldt workshop

Åbent borgermøde i Saltum, Egnssamlingens lokaler 2019

"Er du helt perimeter?" er en sjov og inkluderende workshopform, der fordrer iderigdom og øger kvaliteten af processen med planlægning af en perimetersti.

Workshoppen kan med fordel anvendes i den helt tidlige proces for stigruppen, eller senere i forbindelse med involvering af lodsejere, fagpersoner og borgere.
"Er du helt perimeter?" involverer og aktiverer den samlede viden og meningsdannelse i hele lokalsamfundet, og skaber grundlaget for det videre arbejde med planlægning og udformning af en perimetersti.

Foruden kortlægning af lokalkendskab og viden til projektet, skaber "Er du helt perimeter?" også en inkluderende effekt, der tillader alle kommende brugere og aktører at byde ind, og skabe en konsensus omkring stiens potentialer, forløb og aktiviteter. Ved afvikling af workshops kan der med fordel inviteres ind til videre bidrag og en opskrivning af lokale kompetencer og kræfter, der kan aktiveres senere i forløbet.

Stigruppen indsamler input til det videre forløb. Med inputtene skabes den bedst kvalificerede perimetersti, hvad angår linjeføring, anvendelse og fremtidig inkludering og aktivering af brugere og foreninger.

Print med fordel de kommende otte sider med Katalog 1-6 for inspiration til anvendelse i "Er du helt perimeter?".

Katalog 1 - Stitypologier

Kataloget viser forskellige stityper, som med fordel kan inddrages i diskussion og udvikling af en perimeterstis udformning. Variationen skaber kvaliteter og forskellige oplevelser undervejs.

1.1 Gå langs kanten

1.2 Gå imellem træerne

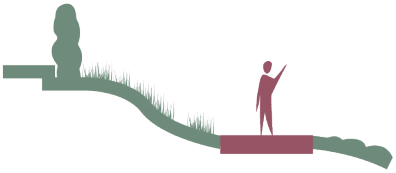

1.3 Gå på en skråning

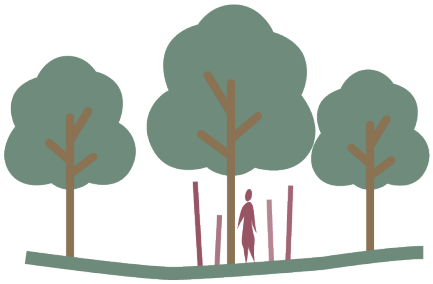

1.4 Pæleskov

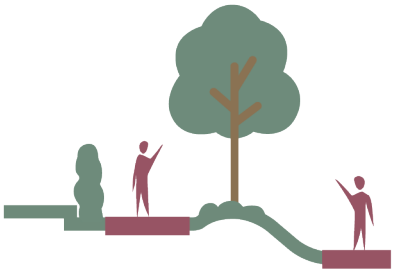

1.5 Flere forløb

1.6 Sti oppe i træerne

1.7 Den snoede sti

1.8 Trædæk

1.9 Forskellige stibredder

1.10 Fortov langs vej

1.11 Foreningssti

1.12 Eksisterende historisk sti

1.13 Sti, der krydser søen

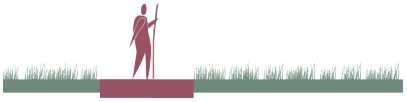

1.14 Sti i det åbne land

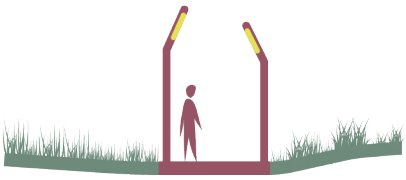

1.15 Sti med
effektbelysning

1.16 Sti med
pullertbelysning

Katalog 2 - Stiens underlag

Kataloget viser forskellige befæstelser, som en perimetersti kan have. Tænk i tilgængelighed og i befæstelser, der er tilpasset helhedsoplevelsen af de specifikke delstrækninger af stien.

2.1 Eksisterende sti

2.2 Trampesti

2.3 Grussti

2.4 Sti til cykler

2.5 Sti til heste

2.6 Sti til brugere med særlige behov

2.7 Sti løftet over naturen

2.8 Spang eller bro over vand

Katalog 3 - Byport

Kataloget viser forskellige ideer til krydsning og markering af en perimetersti ved mødet med større veje. Større veje giver anledning til markering og branding af stiens eksistens og skaber en positiv signalværdi og reklamering for området og stien.

3.1 Skulpturelle elementer

3.2 Trægruppe

3.3 Lyskunst

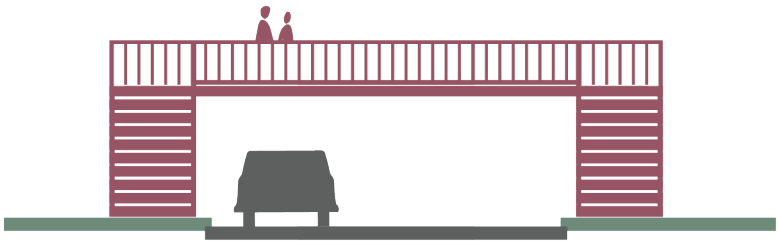

3.4 Stibro over vejen

Katalog 4 - Aktiviteter & funktioner

Kataloget viser forskellige inspirationer til stedbundne kvaliteter, som kan tilføjes nye funktioner for at skabe og udvikle aktiviteter på eller i relation til perimeterstien.

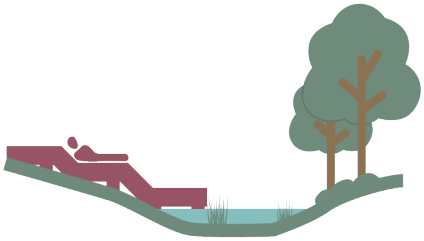

4.1 Adgang til vand

4.2 Den sportslige sti

4.3 Udsyn over det åbne land

4.4 Infotavler

4.5 Sti med fuglekikkert

4.6 Sti med bænk

4.7 Udsigtstårn

4.8 Shelter

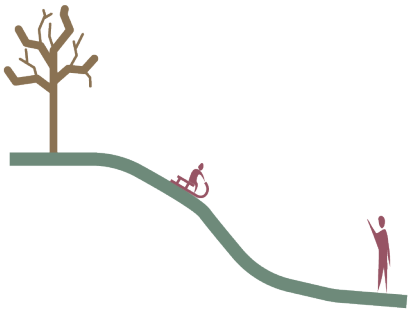

4.9 Kælkebakke

4.10 Bålplads

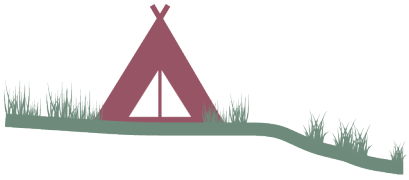

4.11 Teltplads

4.12 Læring & formidling

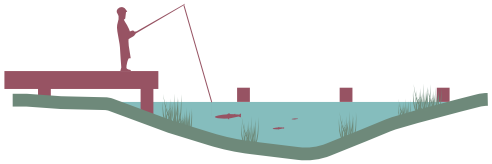

4.13 Fiske

4.14 Naturleg

4.15 Daglige gåture

4.16 Nærhed til natur og dyr

5 - Samspil med natur, landskab & kulturlandskab

Kataloget viser forskellige eksisterende og nye funktioner, der kan styrkes og udvikle fortællingen omkring natur, landskab og kulturlandskab.

5.1 Biavl

5.2 Insekthotel

5.3 Pindsvinehuse

5.4 Bærbuske

5.5 Plant-et-træ-dag

5.6 Plantevæg / krydderurter

5.7 Fugletårn

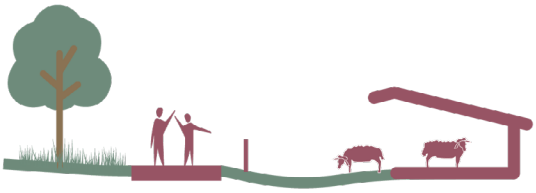

5.8 Fælles dyrehold

5.9 Landbrugets dyreavl

5.10 Natura2000
beskyttet natur

5.11 Landbrugets afgrøder

5.12 Adgang til vandmiljøer

Katalog 6 - Krydsning af veje

Kataloget viser forskellige typer af krydsningsmuligheder for veje.

5.1 Helleanlæg

5.2 Fodgængerfelt

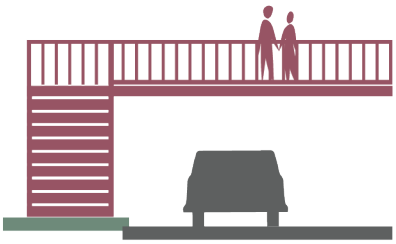

5.3 Bro

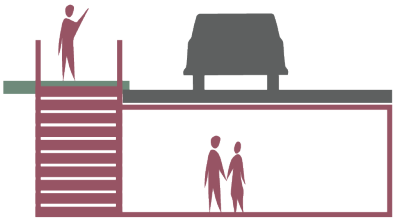

5.4 Tunnel

Udformning

Kvaliteten af stiens opbygning er afgørende for den oplevede værdi og for hvilke brugergrupper, der kan anvende dele af og hele stien.

Stiens udformning bør altid tilpasses den lokale kontekst og bør skifte undervejs, således at stien ændrer karakter alt efter lokalkontekst og anvendelse. Her gives nogle principper for god udformning af bredder, frihøjder og anlægsteknik.

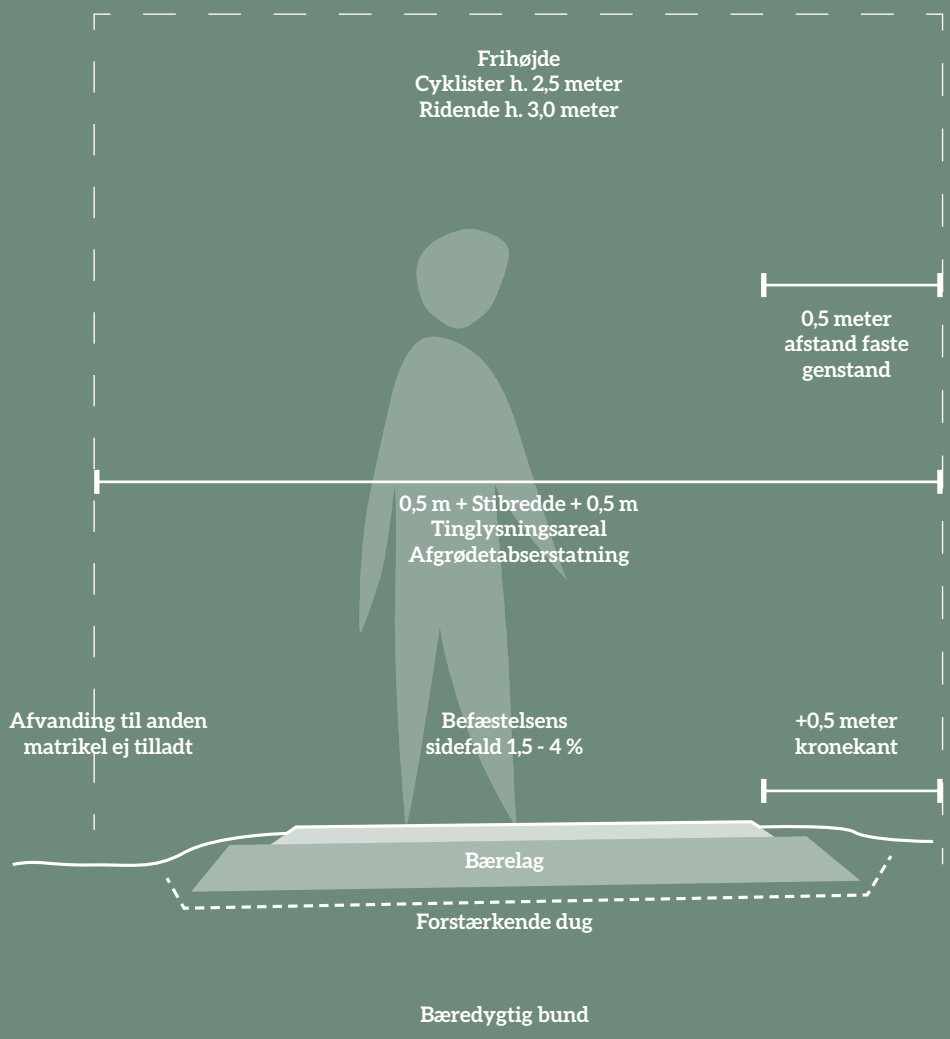

Princip for udformning af tværprofil for befæstede stier.

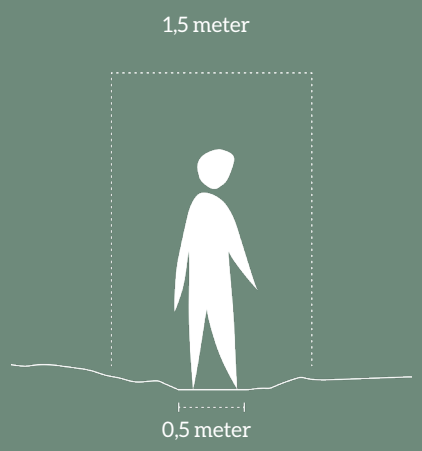

Anbefalede dimensioner ved smal trappesti

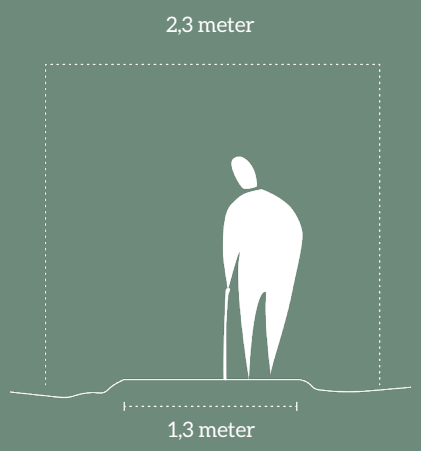

Anbefalede dimensioner ved faste belægninger med krydsninger

Anbefalede dimensioner ved hyppigt krydsende trafik

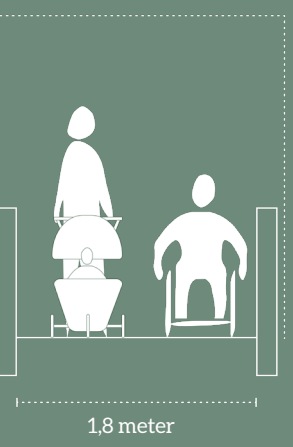

Anbefalede dimensioner for fuld tilgængelig ved hævede spang

Under planlægning af perimeterstiens linjeføring bør der fra start indtænkes udformning af stiens underlag og fritrumsprofil. Udformningen hænger i høj grad sammen med det lokale sted, hvor der eksempelvis i en tæt skov kan accepteres smalle forhold, bør der ved anvendelser med "trafik" udover almindelige gå og vandreforhold være øget fokus på stiens materialitet, bredde og fritrumsprofil. På illustrationerne er angivet nogle anbefalinger, som der med fordel kan tages udgangspunkt i. Nogle steder vil det ikke være muligt at etablere brede stier af naturmæssige årsager eller andre forhold, hvilket også kan fungere.

Det anbefales at indgå et samarbejde med rådgivere eller fagfolk til korrekt udformning af stiens dimensionering, bredde og fritrumsprofil. Der kan med fordel udarbejdes lignende tværsnit for jeres perimeterstis forskellige udformninger, suppleret af et oversigtskort over, hvor de findes.

Den anbefalede fritrumsprofil kan med fordel indgå i dialog med lodsejere og naboer i forbindelse med aftale om afgrødetabserstatning og til fremtidige aftaler vedrørende driftsbehov ved eksempelvis afskæring af træer og anden beplantning.

Vær opmærksom på, at etablering af en 1,5 meter bred sti kræver en samlet bredde på 2,5 meter. 1.5 meter sti og to gange 0,5 meter tillæg. Dette er i forhold til gravearbejde og bundopbygning, der som princip bør kunne udføres med 0,5 meter tillæg på hver side af den færdige stis bredde.

Den samlede stibredde med tillæg danner også grundlag for afstand til skel, og er som udgangspunkt grundlaget for det samlede areal, der skal tinglyses og gives eventuelt afgrødetabserstatning for.

Stiens stigning i længderetningen er afhængig af det eksisterende terræn, og bør som udgangspunkt følge det naturlige terræn. Stigninger på mere end 5 % over længere afstand anses for ikke at være tilgængelighedsvenlige for kørestolsbrugere og svagtgående.

Aktiviteter, ophold & wayfinding

En perimetersti er først og fremmest en god landskabelig og rekreativ gåoplevelse for lokale og gæster. Kvaliteten af stiens oplevede værdi skabes igennem en stimulerende oplevelse af landskabets karakterer og supplerende indlagte funktioner, der understøtter dette, eller skaber muligheder for andre aktiviteter. Komforten støttes af en vejledende skiltning, der guider, og eventuelt supplerende servicefunktioner som parkering, toiletforhold og lignende.

Nedenfor ses 8 væsentlige temaer, der forbinder og styrker en perimetersti. De vedrører skiltning, der skaber vejvisning, angiver påbud og informerer omkring områdets særlige historier, naturværdier og landsbrugsopdyrkning.

Landskabets skiftende karakterer skaber den grundlæggende variation, der giver en god og stimulerende oplevelse. Opholdsaktiviteter placeret strategisk kan styrke oplevelsen af landskabet. Det kan være en udsigtsplatform, et bord- og bænkesæt eller et udsigtstårn placeret det helt rigtige sted i forhold til omgivelserne.

Tilgængelighed til stien og dens kvaliteter sker både igennem udformning af stien målrettet lokale brugergrupper, men også i høj grad i stiens mulighed for at nå ud til eller ud i det særlige landskab. Hermed kan naturoplevelser aktiveres blot gennem tilgængeligheden til særlige naturområder. Det kan være rundt om en sø eller en ny sti på kanten af et Natura2000-område.

Ophold langs ruten er vigtige for at skabe mulighed for hvil og for at øge udbuddet af aktiviteter. Det kan være en bænk, der agerer samlingssted for møder mellem naboer eller en udflugtsdestination med madpakke lørdag.

Aktiviteter langs stien skaber møder mellem mennesker og styrker kvaliteten af de oplevede natur- og landsbrugskvaliteter. Aktiviteter kan også være i relation til stien som en forbindelse som eksempelvis en legeplads eller motionsredskaber eller et nyt element med nye brugergrupper.

Toiletforhold og parkering er gode servicefunktioner til stien. Ofte er en perimetersti en oplevelse på imellem 30 og 120 minutter, hvorfor muligheden for at kunne gå på toilet er en klar styrkelse for især gæster. Det kan være eksisterende toiletforhold, som der blot forbindes til. Parkering for bilister og cyklister er ofte vigtig i landdistrikterne. De fleste gæster vil ankomme til området i bil eller på cykel, og en del af stiens kvalitet er at anvise disse. Parkeringspladser er oplagte steder at skabe start- og slutdestinationer på perimeterstien.

Formidling af landbrug, skovbrug og vores fælles kulturlandskaber er grundlaget for landsbyernes eksistens. Med øget fokus på biodiversitet og omstilling af et bæredygtigt landskab er der rig mulighed for formidling omkring landbrugets påvirkning af landskabet, dannelsen af landsbyen og fremtidens landbrug. Eksempelvis kom mælken fra køerne på marken, i dag ser vi, at mælken også kommer fra havren dyrket på markerne.

Grundlæggende temaer at indtænke langs perimeterstien.

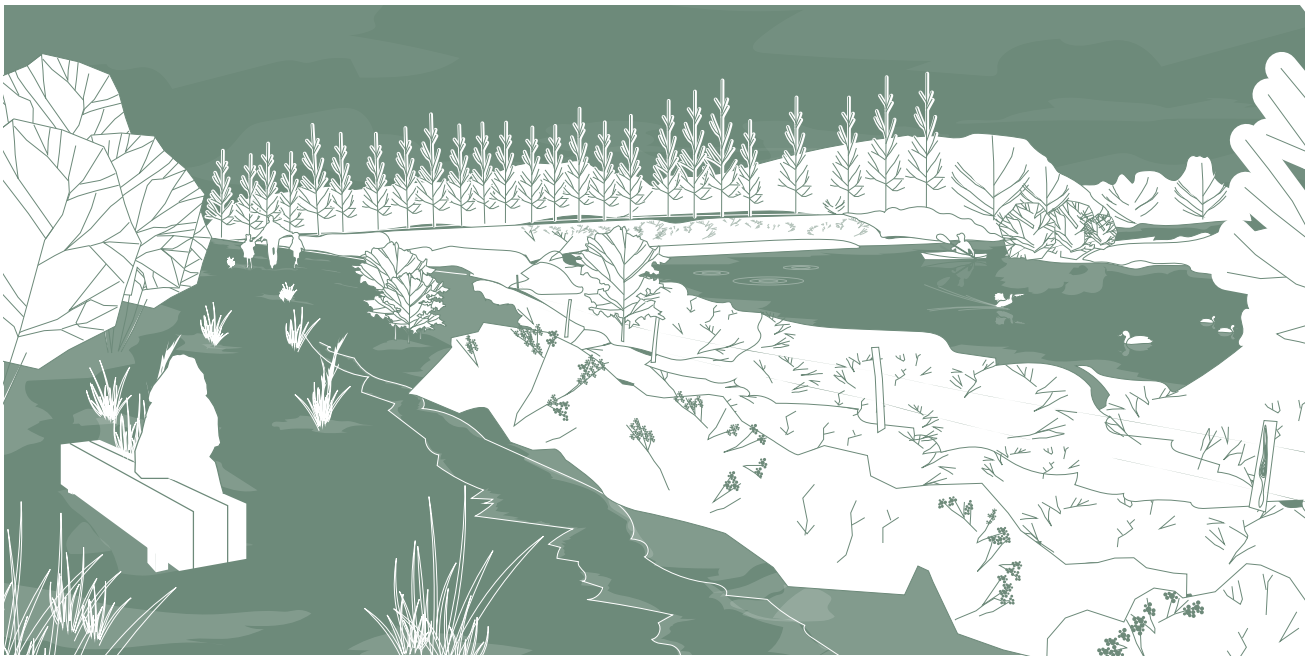

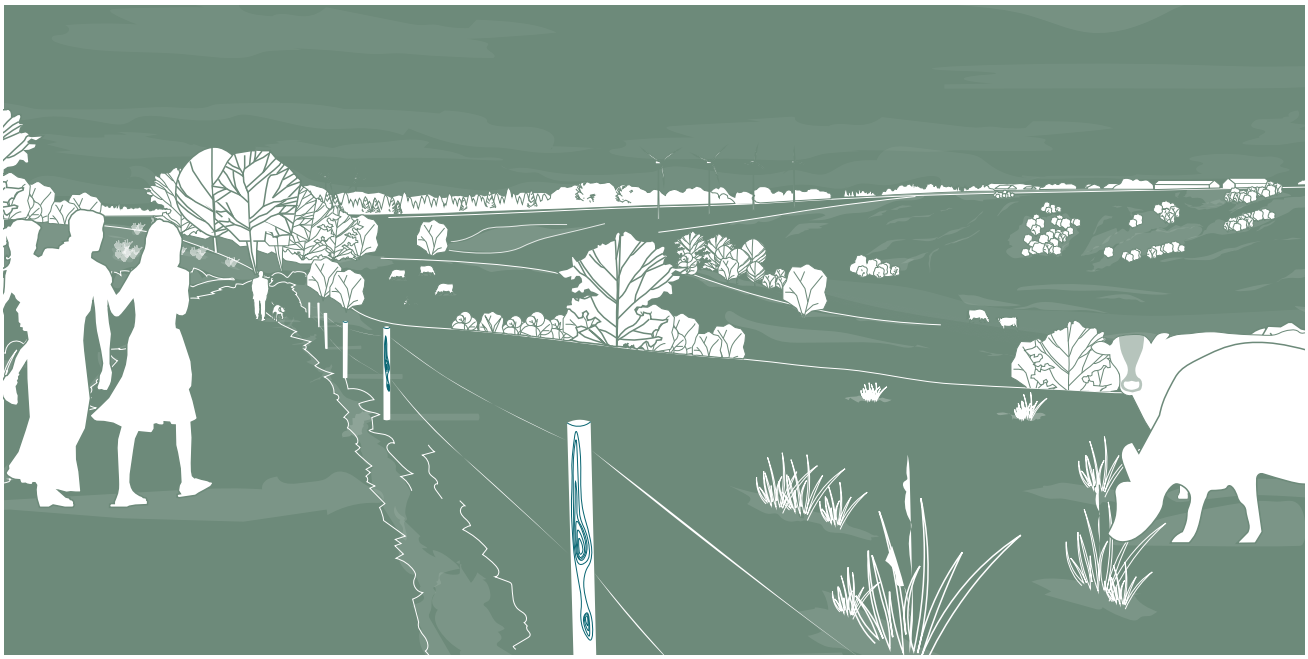

Skiltning & infotavler

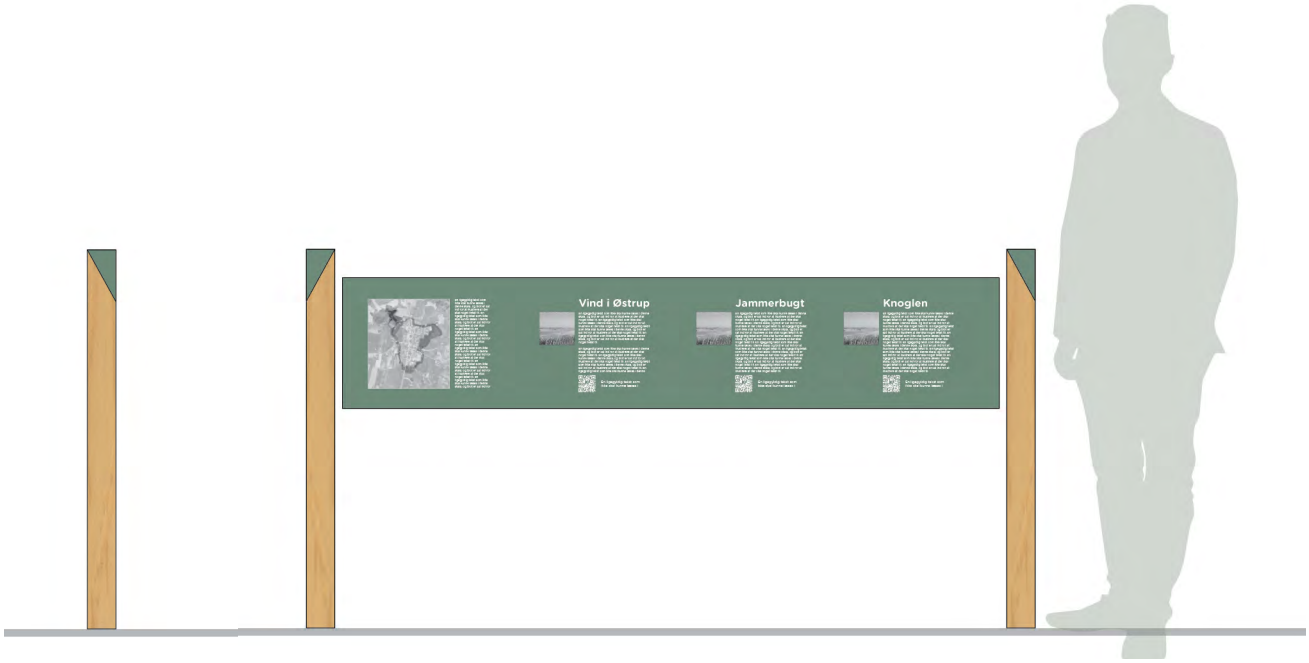

Stimarkør
skala 1:25

Udsigtsprofiltavle
skala 1:25

Langs byens kant, hvor ligusterhækkene stopper og natur og landbrug tager over, findes en lang række formidlingspotentialer, der bør være en del af den samlede oplevelse på perimeterstier.

Her er et koncept for skiltning og infotavler samt oplæg til typiske skiltningstemaer. Det samhørige og identitetsbårne design skaber en klar signalværdi omkring stiens samhørighed og prioritet - det giver en bedre stioplevelse og definerer, at dette er én samlet stiforbindelse udarbejdet af lokalsamfundet som en prioritering for udvikling.

Der foreslås i alt fire typer af markører og tavler for perimeterstien. Det er simple stimarkører, der viser retninger, udsigtsprofiltavler til at fortælle historier på særligt udvalgte steder, oversigtstavler til udvalgte start- og stopdestinationer og generelle infotavler, der løbende formidler de helt særlige stedbundne kvaliteter.

Stimarkører placeres langs hele ruten som perler på en snor. Stimarkørerne vejleder omkring stiens placering og retningsskifte. Stimarkørerne placeres som minimum ved retningsskifte, overgange og øvrige steder, hvor stien ikke naturligt og entydigt guider brugerne videre.

Udsigtsprofiltavler placeres på særligt strategiske steder, hvor der findes flere formidlinger af de stedbundne kvaliteter, og hvor der i øvrigt kan være planlagt særlige aktiviteter som eksempelvis et udsigtstårn eller platform.

Udsigtsprofiltavlerne kan med fordel anvendes til at kommunikere en serie af forskellige natur- eller landbrugsmæssige kvaliteter. Det kan være i et fugletårn, hvor eksempelvis fire fugle dominerer området ud for, eller et kulturlandskab bestående af vindmøller, landbrugsjord og skovbrug.

Oversigtstavler placeres strategisk på start- og slutdestinationer. Det kan være lige der, hvor stien udløber fra skolens parkeringsplads eller ved et busstoppested. Oversigtstavlerne informerer om hele perimeterstiens oversigt og forløb, herunder særlige aktiviteter og servicefunktioner. Historien om etableringen af perimeterstien og styrken i lokalsamfundet indarbejdes i formidlingen og skaber øget fokus på landsbyens kvaliteter.

Infotavler placeres løbende rundt på perimeterstien, hvor der findes stedsspecifikke historier af de stedbundne kvaliteter. Det kan være formidling af landskabet, landbruget, kulturarv, landsbyens kvaliteter og særlig biologisk flora og fauna. Infotavlerne udarbejdes med et stort kendskab til landskabet, lokalhistorien og med en høj kvalitet.

Det samlede design giver et klart signal til de besøgende om, at dette er en prioriteret indsats for landsbyen, og en destination for alle. Der bør anvendes dansk FSC-certificeret hårdttræ, der kan modstå de danske vind og vejr i mange år fremover. Alt inventar er markeret med den grønne skrå flade i toppen som et særkende for perimeterstien.

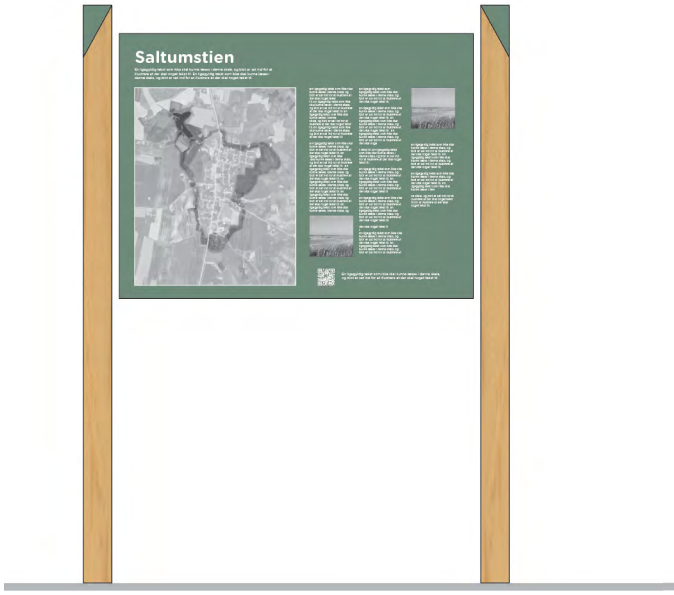

Oversigtstavle
skala 1:25

Infotavle, stedbundne kvaliteter
skala 1:25

Typiske skiltningstemaer

Stimarkør, anvisningsplade
skala 1:5

Et samhørigt inventar

Langs perimeterstien placeres samhørigt inventar i samme designlinje som skiltningen. Perimeterstien har behov for siddemuligheder ved udsigter og steder med mulighed for at nyde lokalt købt mad. Samtidig vil dele af den gode oplevelse på perimeterstien være tilgængelighed over vand og natur, hvor der ikke er fremkommeligt, eller at naturen bør beskyttes imod nedtrampning. Her kan der med fordel etableres spangdæk eller mindre broer over sensitiv natur. Det styrker den samlede oplevelse at kunne gå oppe og kigge ned eller at kunne komme ud på en sø og kigge ned i vandet.

Simpelhed med naturen i fokus
Perimeterstiens inventar og design er udformet med øje for simpelhed og naturlige materialer. Designet larmer ikke i naturen, men falder diskret ind med sine naturlige materialer i jordfarveskalaen. Markeringen af stimarkører og infotavler er en kontrast i farven grøn. Stimarkører og skiltning er et kulturelt virkemiddel og må ikke forveksles med naturen. Der er valgt farven grøn for ikke at skabe visuel støj, men et skilteprogram, der falder ind i naturens farver.

Det præcise og simple design står som en beskeden og præcis kontrast til det naturlige landskab i omgivelserne. Lad det menneskeskabte være menneskeskabt, og lad landskabet bidrage med det komplekse og forunderlige.

Robust og på naturens præmisser
Der er valgt udbredt anvendelse af træmaterialer i designet for at skabe den største samhørighed med de naturskønne omgivelser. Siddeophold foreslås i store plinte af massivt træ, der har en høj modstand overfor vejr og vind og løbende kan slibes ned for igen at fremstå velholdte. Borde foreslås anvendt med cortenstål i konstruktionen for at minimere den visuelle støj, og skabe den største komfort for brugerne. Denne konstruktion tillader også i højere grad, at kørestolsbrugere kan anvende bordet.

Tilgængelighed over vand og beskyttet natur
Perimerstien skal kunne håndtere de varierende oplevelser ved særlige naturmæssige kvaliteter som eksempelvis beskyttet natur, vandløb, søer og skråninger. Dette kan nødvendiggøre etablering af hævede dæk i form af spang, trappeanlæg og mindre brokonstruktioner. Oplevelsen af at gå oppe over er en helt anden og øger kvaliteten af den oplevede værdi på perimeterstien. Samtidig giver det anledning til at formidle, hvorfor brugerne går ovenover, det kan være beskyttet natur, vandmiljø eller landskabets særlige karakter.

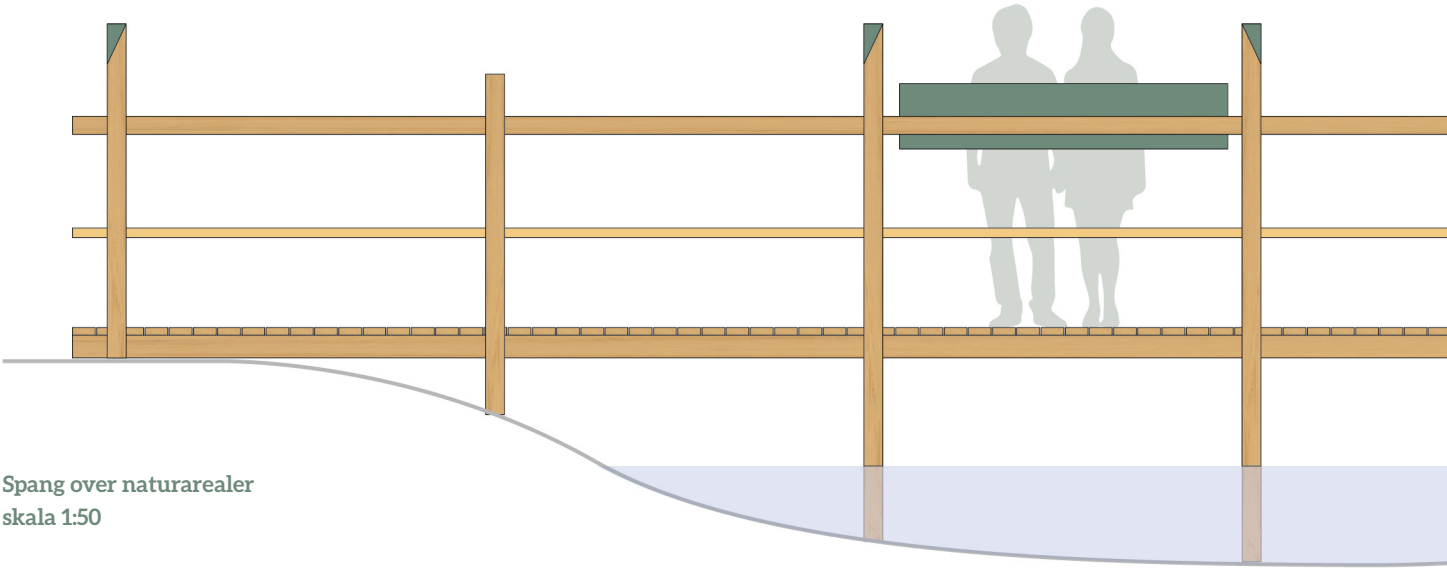

Spang over naturarealer
skala 1:50

Siddeplint
skala 1:25

Bord- og bænkesæt
skala 1:25

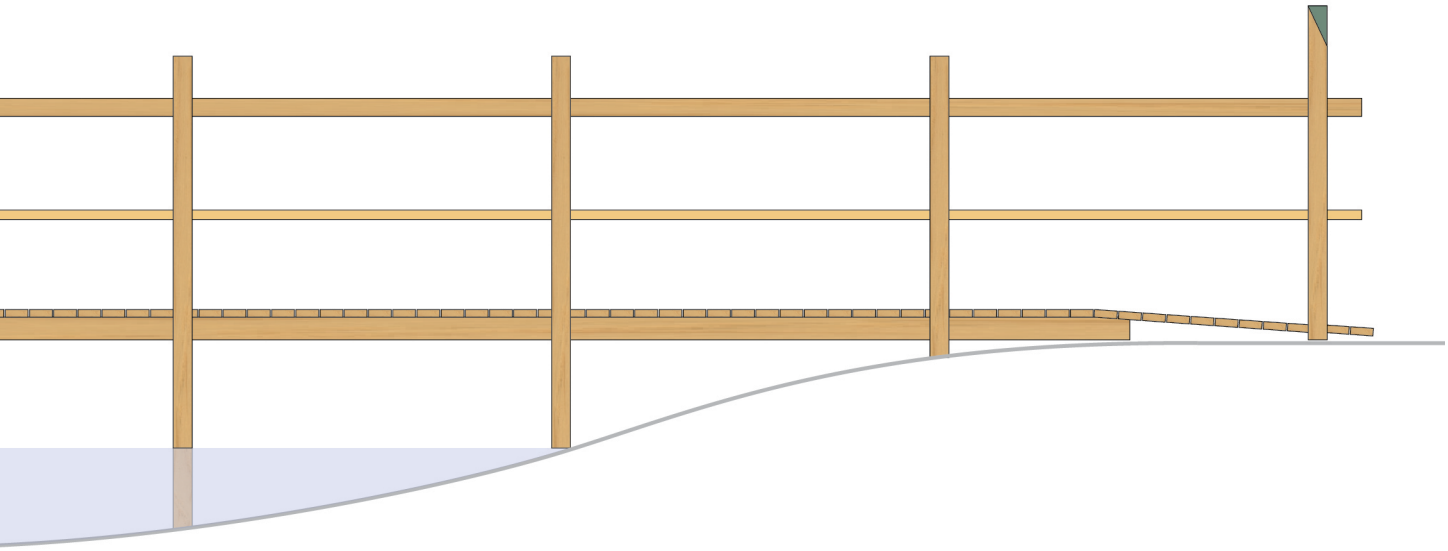

Udsigtsprofilspots

Udsigtsprofilspot
skala 1:50

Udsigtsprofilspots giver mulighed for gode opholdsfaciliteter og kommunikerer de helt særlige stedbundne kvaliteter. Udsigtsprofilspots kan med fordel placeres strategisk som et fælles mødested tæt på byen, hvor de tilgodeser tilgængelighed for alle. Udsigtsprofilspots har en høj anvendelse, hvorfor de bør hæves over naturen omkring dem for at mindske slitage og nedtrampning af naturen samt rydning af denne til anlæggelse af befæstelser eller lignende.

Samlingssted og tilgængelighed

Udsigtsprofilspots kan danne grundlag for nye samlingssteder i byen placeret i en flot natur. Udsigtsprofilspots kan både være et hinsides samlingssted, der ligger i skoven et stykke fra byen eller være et samlingssted, der ligger i forlængelse af byen som et lokalt samlingssted for grundejerforeninger og foreninger. Samlingsstederne kan med fordel samtænkes med byens øvrige tilbud inden for byrumsmødesteder eller i relation til en dagligvarebutik eller restaurant.

Udsigtsprofilspots skal være tilgængelige for alle, hvorfor handicaptilgængelighed bør indtænkes fra start. Udsigtsprofilspots med en god fysisk tilgængelighed kan øge oplevelsesværdien og tilslutningen til perimeterstien for mennesker med fysiske udfordringer og handicap. Det kan være personer fra et plejehjem, bosteder eller blot byens borgere med særlige udfordringer, der udfordrer tidligere muligheder for oplevelser i landskabet.

Særlige oplevelser

Udsigtsprofilspots kan med fordel tænkes som særlige oplevelser i deres placering på perimeterstien. Kvaliteten kan være deres eksistens og muligheden for tilgængelighed i et skovområde eller en særlig ufremkommelig naturtype, som tidligere ikke har givet mulighed for en oplevelse.

Udsigtsprofilspots kan også med fordel placeres i skovbryn og brede læhegn, hvor der findes særlige udsigter. Det kan være det nye samlingssted for en solopgangs- eller solnedgangsplads, der skaber bedre oplevelser og møder mellem mennesker, selvom de ikke nødvendigvis har planlagt at gå perimeterstien rundt.

Udsigtsprofiltavle
1:25

Myndighed & lovgivning

Etablering af perimeterstier vil ofte kræve et større myndighedsarbejde og kortlægning af gældende lovgivning på den pågældende valgte linjeføring. Som det ses på tabellen til højre, er der tre primære lovgivninger at tage udgangspunkt i. Hvad der gør sig gældende det pågældende sted af jeres perimetersti, afhænger i høj grad af hvilken kategori området er, og hvilken anvendelse der påtænkes det pågældende sted. Det anbefales at tage dialog med lodsejere og lokale myndigheder, oftest pågældende kommune. Her kan der foretages vurderinger af stiens lovmæssige omfang og justering af gældende anvendelse og brug af stiens delstrækninger og aktiviteter. Særligt bør der være fokus på de dele af perimeterstien, der går igennem naturområder, såkaldte §3-arealer. Her er der yderligere begrænsninger, hvilket også gør sig gældende ved etablering af aktiviteter og anvendelser udover almindelig gående trafik.

Perimeterstiens ideoplæg til funktioner, belægninger og linjeføring bør gennemgå en lodsejerdialog og en foreløbig myndighedsvurdering for herefter at kunne tilpasses lodsejeres ønsker og eventuelle rådighedsindskrænkende begrænsninger i en forestående myndighedsbehandling.

For at sikre stiens fremtid bør hele perimeterstiens linjeføring tinglyses. Heri beskrives berørte arealer og eventuelle respektafstande samt de rådighedsindskrænkende aftaler som eksempelvis landmænds indskrækning af deres opdyrkede markarealer.

Særlige hensyn i anlæggelse, anvendelse & drift
Vær obs på særlige krav i naturområder både under anlæggelse, fremtidig anvendelse og drift. Oftest vil der i naturområder være krav omkring trampesti, udformning samt spangløsning over vådområder for at sikre minimal menneskelig negativ effekt på området. I anlæggelsesfasen kan der være indskrænkende forhold, eksempelvis udlægning af køreplader for maskinkørsel. I den fremtidige drift kan der være begrænsninger i vedligehold, og det kan variere alt efter, hvilke arter der findes pågældende sted og deres aktiviteter igennem året.

Skitse af forskellige anvendelser og indskrænkninger (tænkt eksempel)

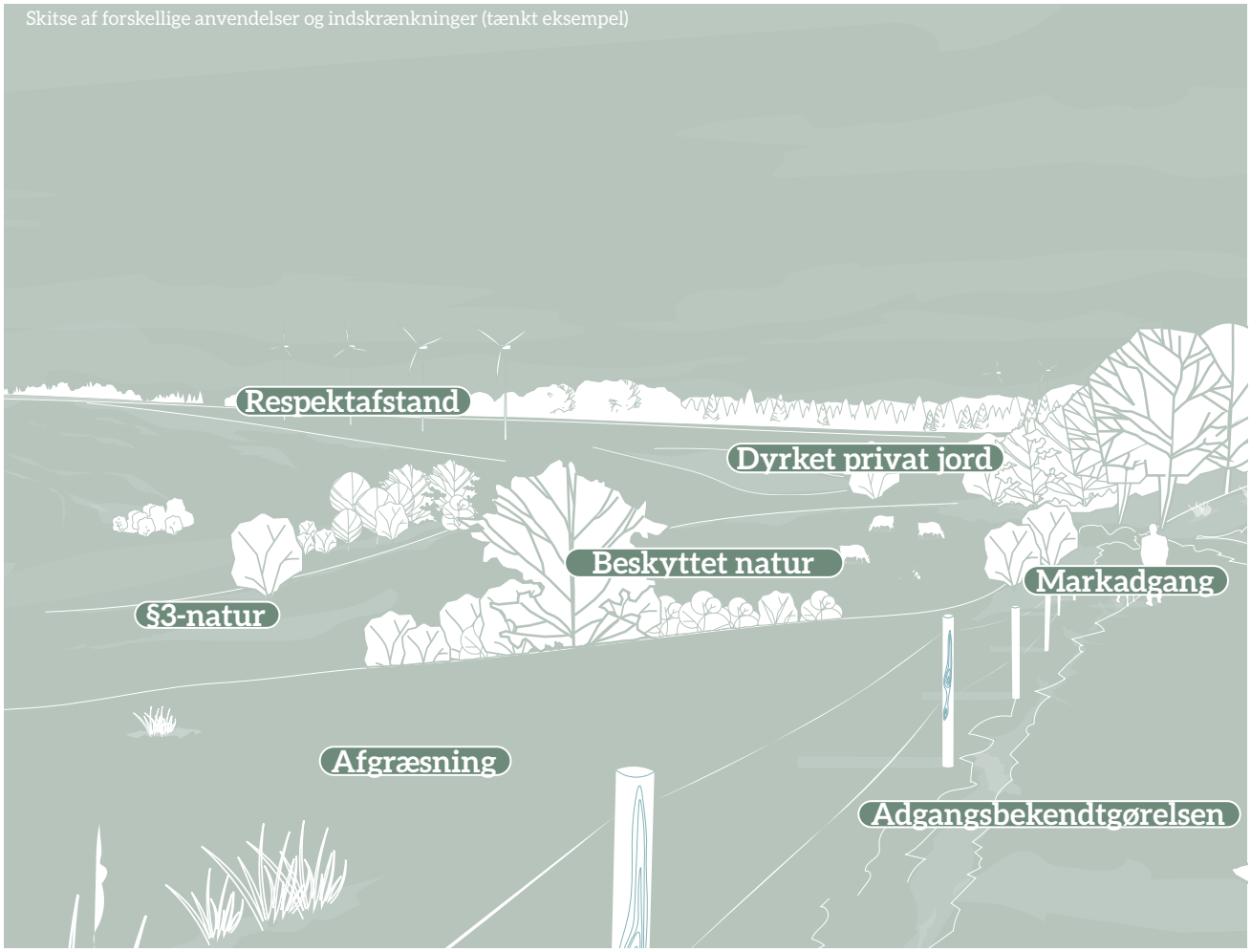

	Private skove	Offentlige skove	Strande	Klitfredede arealer	Offentlige udyrkede arealer	Private udyrkede arealer	Bræmmer langs vandløb og søer	Veje og stier i det åbne land
Færdsel og ophold fra kl. 6 til solned-gang	Kun på veje og stier L § 23	L § 23	Kortvarigt ophold L § 22	Kortvarigt ophold L § 22	L § 24	L § 24 / L § 24 Hegne-de arealer	L § 24	Ikke ophold M § 17 L § 26
Færdsel og ophold om natten	L § 23	L § 23	Kortvarigt ophold L § 22	Kortvarigt ophold L § 25	Kortvarigt ophold L § 25	L § 24	L § 24	Ikke ophold M § 17 L § 26
Må man færdes udenfor veje og stier	L § 23	B § 8	L § 22	L § 25	L § 24	L § 24 / L § 24 Hegne-de arealer	L § 24	M § 17 L § 26
Må man cykle	Kun på veje og stier L § 23	Kun på veje og stier B § 9	L § 22	Kun på veje og stier M § 17 L § 26 / L § 25	Kun på veje og stier M § 17 L § 26 / L § 25	Kun på veje og stier M § 17 L § 26 / L § 25	L § 24	M § 17 L § 26
Afstand til beboelse ved ophold	driftsbygnin-ger 150 m L § 23	50 m B § 8"	Private strande 50 m L § 22	Private strande 50 m L § 25	L § 24	driftsbygnin-ger 150 m L § 24	L § 24	M § 17 L § 26
Er ridning tilladt	L § 23	Særlige regler B §§ 11-15	På ubevokset strandbred i perioden 1/9 - 31/5 L §§ 22 & 25		L § 24	L § 24	L § 24	M § 17 L § 26
Barnevogne, el-kørestole, handicapknal-lerter, trækken med cykler	Kun på veje og stier B § 4	B § 4 / B § 2 Handi-capknal-lert	B § 2	B § 2 / B § 2 Handi-capknal-lert	B § 18	B § 18 / L § 24 Hegnede arealer	L § 24	B § 24
Motorkørsel/ knallert	L § 23	L § 23	L § 22	L § 25	L § 24	L § 24	L § 24	M § 17
Hunde i snor	L § 23	L § 23	L § 22	L § 25	L § 24	L § 24	L § 24	B § 23
Løse hunde under førers kontrol	L § 23	kun tilladt I hunde-skov / L § 23	Kun fra 1/10 til 31/3 L § 22 / L § 22	Kun fra 1/10 til 31/3 L § 22 / L § 25 udf. ube. strandbred	L § 24	L § 24	L § 24	Kun private fælles veje / b § 23
Må man tænde bål	B § 26	B § 26	Ofte forbudt efter andre love	Ofte forbudt andre love / B § 26 Bevoksede arealer	L § 26	L § 26	L § 24	M § 27
Støj, affald, telte	L § 28 B § 28	L § 28 B § 28	L § 28 B § 28	L § 28 B § 28	L § 28 B § 28	L § 28 B § 28	L § 28 B § 28	M § 17 L § 28 B § 28
samle bær, svampe, mos, blomster m.v. til eget brug	Kun fra vej og sti B § 28 / L § 23	B § 28	B § 28	B § 28	B § 28	B § 28 / L § 24 Hegnede arealer	Kun fra vandsi-den B § 28 / L § 24	B § 28

Tilladt | OBS! Vær opmærksom | Ikke tilladt | Delvist tilladt

L = Naturbeskyttelsesloven
B = Adgangsbekendtgørelsen
M = Mark- og vejfredsloven

Rentegning "Regler for offentlighedens adgang til naturen"
Miljøstyrelsens publikation "Naturen må gerne betrædes, men træd varsomt"

Anlægsøkonomi og finansiering

Perimeterstier kan realiseres for små eller store anlægsomkostninger, alt efter deres udformning, udbredelse og fysiske elementer undervejs. Start med at skabe grundfinansieringen til at etablere hele perimeterstien, hvorefter forskellige brugere og finansieringskilder bidrager med delelementer som eksempelvis inventar, fugletårne og lignende. Anlægsøkonomi afhænger af lokale priser og forhold samt ambitionsniveauet. Nedenfor er listet de typiske hovedposteringer i et anlægsbudget .

Fysiske posteringer

Trampestier og eksisterende forbindelser
Befæstede stitypologier
Beplantninger
Stimarkører
Infotavler
Oversigtstavler
Udsigtsprofiltavler
Plinte
Bord- & bænkesæt
Skraldespande
Udsigtsprofilspots
Trappeanlæg
Spang- & broanlæg
Klaplåger og hegning
Øvrige aktiviteter og installationer

Ikke-fysiske posteringer

Tinglysning
Eventuelt jordopkøb
Afgrødetabserstatning
Øvrige kompensationer lodsejere
Myndighedsbehandling
Print og forplejning ifm. workshops og mødevirksomhed
Arrangementer
Revisor- og juridisk bistand
Faglig rådgivning & design

Posteringer ifm. anlæggelsesprojekt

4 oplagte finansieringskilder

Finansieringskilder

Perimeterstien starter med en sti rundt om byen. Store strækninger af denne kan være tidligere etablerede stier og forbindelser, hvorfor de ikke medfører en stor anlægsudgift. Udarbejd derfor et foreløbigt kvalificeret anlægsbudget for at kende finansieringsbehovet. Der findes en række puljer kommunalt og ved private interesseorganisationer og fonde, som kan bidrage til finansiering af stien.

Der findes i relation til landsbyerne ofte flere vejretter fra gammel tid, som tillader uhensigtsmæssig adfærd igennem 3. mands jordlodder. Disse kan i dialog med relevante parter optimeres. Det kan være af stor interesse hos landmanden at undgå en vejret igennem hans mark, hvorfor omlægning af denne til perimeteren af marken i relation til byen kan være en nulløsning for stigruppen, betalt af landmanden.

Lokalt kan der rejses midler i form af folkeaktier eller medlemskaber, der kan også findes midler i foreninger og kommunale tilbud, som har en særlig interesse i en delstrækning eller en særlig aktivitet på den kommende perimetersti.

Lokale erhvervsdrivende som dagligvarebutikker, landmænd og virksomheder med fokus på oplevelsesværdi i det grønne kan have interesse i at bidrage til etablering af perimeterstien og eventuelt flere faciliteter herpå. Perimeterstien kan give øget omsætning for lokale virksomheder.

Det anbefales at udarbejde en finansierings- og fondsstrategi og være præcis på, hvilke dele og faciliteter af perimeterstien der har forskellige bidragsyderes interesse. Det kan være alt fra fugletårne til produktion af foldere omkring perimeterstien.

Vedligehold & ejerskab

Drift og løbende vedligehold bør være afklaret forud for etablering af perimeterstien og helst ikke senere end ved indgåelse af lodsejeraftaler. Stiens fremtidige beskaffenhed har stor indvirken på dens anvendelighed. En perimetersti i forfald symboliserer ikke et stærkt lokalsamfund, der løfter i flok.

Diagram over typisk ansvarsfordeling og mulige underaftaler.

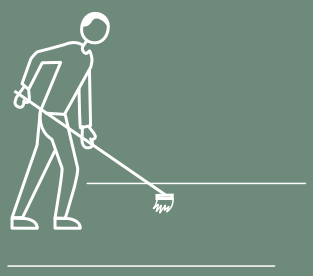

Almindelig vedligeholdelse

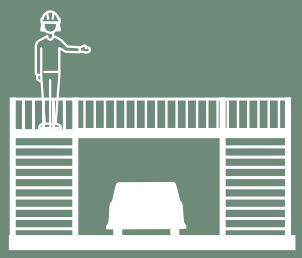

Sikkerhedskontrol

Grønt arbejde

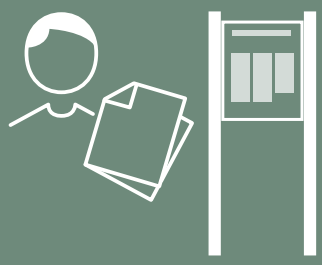

Kommunikation

Hovedtemaer for drift af perimeterstier

Stigruppen må forstås som bygherre af perimeterstien, og har dermed også det fremtidige ansvar for driften og vedligeholdelsen. Stigruppen kan med fordel indtænke lokalsamfundet og lokale aktører ind i den samlede indsats for vedligeholdelse af stien og dens aktiviteter. Er der foreninger, som har aktiviteter på stien, kan deres bidrag være vedligehold af dette inventar og måske en delstrækning af stien i forbindelse med deres aktivitet.

Lodsejere, typisk landmænd, vedligeholder oftest i forvejen beplantningshegn og rabatter og kan forventeligt indgå i en aftale omkring de strækninger og arealer af stien, der støder op til pågældendes jord.

Naboer, der bor ud til eksisterende stier, har en tendens til at holde disse arealer i forvejen. Det kan være enkeltstående husejere eller grundejerforeninger, som i forvejen har det formelle ansvar eller frivilligt har vedligeholdt disse arealer. Det samme gør sig gældende for kommunale arealer, som indgår i det samlede stiforløb.

Ovenfor ses kategorisering af den løbende vedligeholdelse i fire hovedtemaer.

Vedligeholdelse og renhold af inventar og befæstelser kan være årlig afvaskning af inventar, komprimering af løse befæstelser og eventuelt genopretning af befæstelser.

Sikkerhedsrundering er vigtigt for at ingen kan komme til skade. Er der store konstruktioner som spang, trappeanlæg og brokonstruktioner, skal disse løbende kontrolleres for fuld funktionalitet.

Grønt arbejde består i eventuel græsslåning og afklipning af beplantninger, der vokser ind over stien. Der kan i forbindelse med rekreative beplantninger også være særlige vedligehold her.

En løbende kommunikation omkring stien er vigtig for brugerne, og der kan være ændring af stiens skiltning.

Henvisninger

Perimeterstien

Litteratur

Vi har fundet de fire vigtigste hjemmesider og publikationer til kommende perimeterstigrupper.

Stier og ruter i naturen, 2019
Friluftsrådet
www.friluftsraadet.dk/stier

Publikationen beskriver fremtidens stier og ruter i naturen, herunder formål og anvendelser samt deres effekt på os mennesker.
Publikationen indeholder ikke praktiske anbefalinger, men forholder sig til stier og ruter i naturen ud fra et samfundsmæssigt perspektiv.

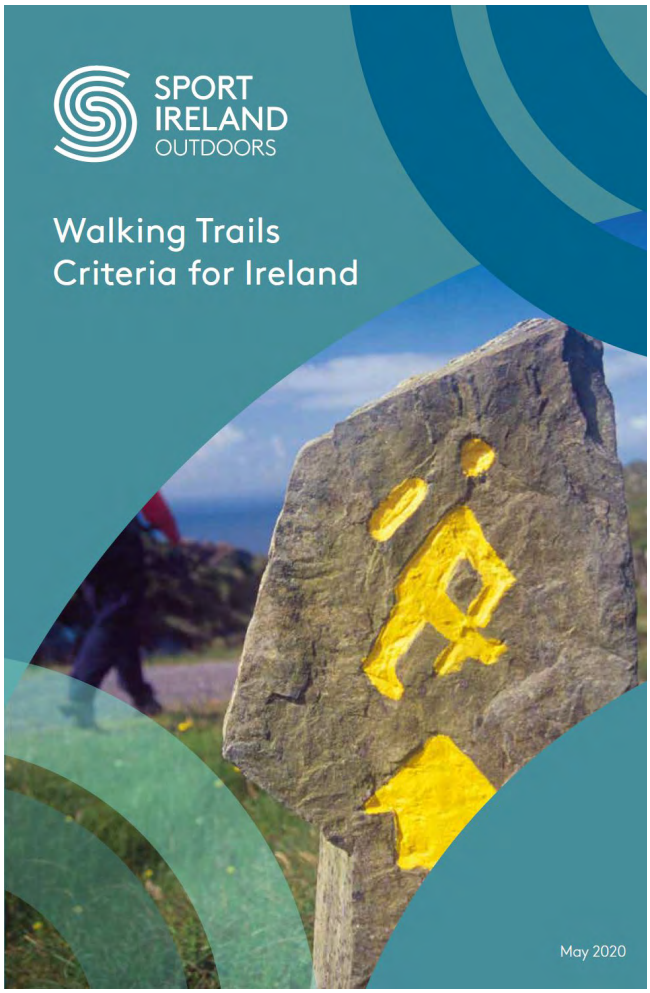

Walking Trails Criteria for Ireland, 2020
Sport Ireland Outdoors
www.sportireland.ie/sites/default/files/media/document/

WTC for Ireland er en stor engelsk publikation, der beskriver etablering af vandreruter i Irland meget omfangsrigt. Publikationen er på flere hundrede sider og skrevet på engelsk. Vil du være nørd indenfor stiplanlægning, kigger du i denne.

Informative hjemmesider

Miljøministeriets vejledning for færdsel og aktiviteter i naturen
www.mst.dk/friluftsliv/hvad-maa-jeg-i-naturen/

Dansk vandrelaugs hjemmeside
www.dvl.dk

Naturstyrelsens oversigt over naturguider i Danmark
https://naturstyrelsen.dk/naturoplevelser/naturguider/

Ud i naturen DK – Danmarks guide til natur- og friluftsoplevelser
www.udinaturen.dk

Naturen må gerne betrædes - men træd varsomt, 2020
Miljø- & Fødevareministeriet
www2.mst.dk/udgiv/publikationer/2020/varsomt.pdf

Publikationen er en let sag på 10 sider, der forklarer de lovmæssige forhold vedrørende rekreative anvendelser i naturen og på 3. mandsjord i det åbne land.

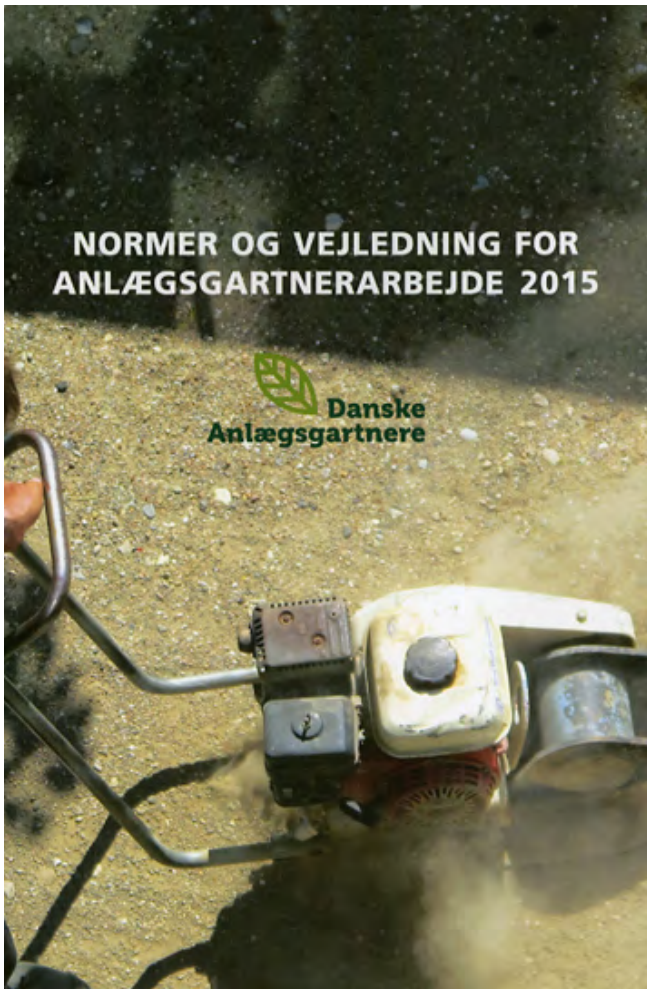

Normer for vejledning for anlægsgartnerarbejde 2015
Danske Anlægsgartnere
www.dag.dk

Publikationen er en fagbog for anlægsgartnerarbejde herunder lettere grønt arbejde og anlægsteknikker af jord-, befæstelses- og inventararbejder.
Skal du lave udbud eller anlægge en perimetersti, er denne meget anvendelig.

Billedkredittering

Hvor intet andet er angivet, tilhører billedrettigheder Jammerbugt Kommune og Rambøll.

13 Vor Frue Skole, Motionsdag - www.vorfrueskole.dk
13 www.nordjyske.dk, Oplev den skønne natur ved Rebild Bakker til Vandringsweekend. Arkivfoto: Henrik Bo
13 Lions Furesø, https://furesoe.lions.dk/klub_nyhed/18786
13 Friluftsrådet, https://friluftsraadet.dk/nyheder/halvdelen-markvejene-landskabet-er-nedlagt. Anker Madsen
13 Vejle Kommune, https://www.vejle.dk/borger/mit-liv/aktiv-i-naturen/ture-med-natur-og-kulturoplevelser/et-landskab-skabt-af-isen/
17 Danskernes syn på yderområderne, udpluk top 8. Kilde: Realdania, Agenda Y, 2012
20 Oversigtskort over Saltumstien; www.Saltumstien.dk
22 Fotoserie Saltumstien af Kristian Bindeballe
24 Facebook Saltumstien, Merete Fuglsang Hansen
27 Facebook Saltumstien, Anne Marie Kjeldsen
27 Facebook Saltumstien, Merete Fuglsang Hansen
27 Facebook Saltumstien, Jane Koller
27 Facebook Saltumstien, Anne Marie Kjeldsen
29 Facebook Saltumstien - infotavle etablere
59 Rentegning "Regler for offetnlighedens adgang til naturen", Miljøstyrelsens publikation "Naturen må gerne betræ des, men træd varsomt" - www2.mst.dk/udgiv/publikationer/2020/varsomt.pdf
66 Forside af publikation; Stier og ruter i naturen, 2019. Friluftsråder. www.friluftsraadet.dk/stier
66 Forside af publikation; Walking Trails Criteria for Ireland, 2020. Sport Ireland Outdoors. www.sportireland.ie/sites/default/files/media/document/
67 Forside af publikation; Naturen må gerne betrædes - men træd varsomt, 2020. Miljø- & Fødevareministeriet. www2.mst.dk/udgiv/publikationer/2020/varsomt.pdf
67 Forside af publikation; Normer for vejledning for anlægsgartnerarbejde 2015. Danske Anlægsgartnere. www.dag.dk